

God familjevård

Informationspaket om familjevård i uppdragsavtal

Innehåll

1	Vad är familjevård?	3
2	Familjevård - för vem?	5
3	Ordnanande av familjevård som bygger på uppdragsavtal	12
4	Instruktionen för familjevård	14
5	Utbildning för familjevårdare	15
6	Uppdragsavtal	21
7	Stöd och samarbete för god familjevård	30
8	Tillsyn över familjevården	36
9	Familjevårdaren och arbete utanför hemmet	38
10	Familjevårdarens socialskydd	40
11	Beskattning av familjevårdare	47
12	Försäkringar i familjevården	51
13	Sociala förmåner och tjänster för personer i familjevård	54
14	Ändringssökande och påverkningsmöjligheter	59
	Källor och bilagor	62

Text: Pirjo Hakkarainen, Maria Kuukkanen, Raija Leinonen och Lisa Sipilä

Bild: Jonna Markkula

Översättning: Marjut Janhunen och Birgitta Könönen, språkgranskning: Barbro Sipilä

© Förbundet för Familjevård i Finland rf

1 Vad är familjevård?

Familjevården ger barn, unga, vuxna och äldre möjlighet till vård, omsorg och nära relationer i hemlika förhållanden. Familjevården ska svara mot de vårdbehövandes behov och främja deras grundläggande trygghet och sociala relationer.

Familjevården ordnas i familjevårdarens privata hem, men kan vid behov även ordnas hos den vårdbehövande.

Familjevården i Finland styrs av familjevårdslagen som trädde i kraft 2015 (bilaga 1). I lagen finns bestämmelser bland annat om vem som kan bli familjevårdare, hurdant familjehemmet ska vara och hur många vårdbehövande barn, ungdomar, vuxna eller äldre som kan placeras i en familj. Lagen har också bestämmelser om vilken roll familjevårdaren har, vilket stöd han eller hon ska få, vad som ska avtalas om i uppdragsavtalet och hur familjevården ska genomföras.

Det här informationspaketet handlar om familjevård som bygger på ett uppdragsavtal i enlighet med familjevårdslagen.

Vad är familjevård?

Familjevården är en tjänst som ordnas av kommunen eller samkommunen och som regleras i familjevårdslagen (263/2015). Anordnaren tillhandahåller tjänsten genom att ingå ett uppdragsavtal med familjevårdaren eller ett avtal om ordnande av familjevård med en producent av privat familjevård.

Familjevård enligt uppdragsavtal kan ingås tillsvidare eller kortvarigt. Man talar också om långvarig eller tidsbestämd familjevård. Kortvarig familjevård varar i allmänhet från några dagar till några veckor, inom barnskyddet upp till några månader. Familjevård som ordnas under en del av dygnet kan vara antingen dag- eller nattvård. Den kortvariga familjevården och deltidsfamiljevården syftar till stödja möjligheten till hemmaboende till exempel i samband med närståendevård.

Ett uppdragsavtalsförhållande är inte ett arbetsförhållande (arbetsavtalslagen 2001) och en familjevårdare i uppdragsavtalsförhållande är inte en företagare.

Vad är ett familjehem?

Med familjehem avses en privat familjs hem där familjevård ordnas. Förhållandena och utrymmena i familjehemmet ska lämpa sig för familjevård. När lämpligheten provas ska särskild vikt fästas vid de inbördes relationerna i familjehemmet samt familjevårdarens möjligheter att beakta och tillgodose de vårdbehövandes behov med personens bästa i åtanke. Dessutom ska det utredas om de övriga medlemmarna i familjehemmet godtar den placerade personen och om personen kan få en jämbördig ställning i förhållande till dem. (5 § i familjevårdslagen)

Vem kan bli familjevårdare?

En person som med hänsyn till sin utbildning, sin erfarenhet eller sina personliga egenskaper är lämplig att ge familjevård kan godkännas som familjevårdare. Innan ett uppdragsavtal ingås ska den som har för avsikt att arbeta som familjevårdare genomgå den förberedande utbildning som uppdraget kräver. Av särskilda skäl kan personen genomgå den förberedande utbildningen senast ett år efter att placeringen inletts. (6 § i familjevårdslagen)

Familjevårdare för barn och unga kallas ofta fosterföräldrar och familjen fosterfamilj. Fosterförälder är dock ingen juridisk term. Därför använder vi i detta informationspaket termen familjevårdare.

Antalet personer som vårdas i ett familjehem

I ett familjehem får högst fyra personer vårdas samtidigt, inberäknat de barn under skolåldern och andra personer i behov av särskild vård eller omsorg som bor i samma hushåll som vårdaren.

Däremot får upp till sex personer vårdas i ett familjehem om det på vårdstället bor minst två personer som svarar för vården och som har deltagit i den förberedande utbildningen. Åtminstone den ena av dem ska ha lämplig utbildning för uppgiften och tillräcklig erfarenhet av vård och fostran. (7 § i familjevårdslagen)

Om det är fråga om vård av syskon eller medlemmar av samma familj, kan fler personer än vad som anges i 7 och 8 § vårdas samtidigt i familjehemmet.

Av särskilda skäl kan undantag göras från maximiantalet vårdtagare. Särskilda skäl avser främst det fall då det samtidigt vårdas endast myndiga personer vars umgänge sinsemellan och arten av deras placering i familjevård i förening med deras funktionsförmåga och vårdbehov möjliggör en avvikelse från maximiantalet.

Vårdtagarnas antal ska dock ställas i relation till antalet familjevårdare, den vård och fostran som personerna behöver samt verksamhetens natur. (9 § i familjevårdslagen)

Familjevårdens styrkor

- ett tryggt och vanligt familjeliv
- möjlighet till anknytning och stabilitet
- möjlighet till nära, ofta livslånga relationer
- individualitet
- samhörighet
- ett hem som uppväxt- och livsmiljö

2 Familjevård – för vem?

Familjevården omfattar barn, ungdomar, vuxna och äldre. Familjevård är vanligast inom barnskyddet. Av barn och unga som vårdades utanför det egna hemmet var 41,6 procent (7 521 år 2018) placerade i familjevård. Av omhändertagna barn och unga var 689 placerade i en familj i släkten eller i en närståendefamilj 31.12.2018 (THL, Lastensuojelu 2018).

År 2018 fanns det cirka 1 662 personer med funktionsnedsättning i olika ålder i familjevård (Sotkanet, THL). Uppskattningsvis finns det ungefär lika många personer med funktionsnedsättning inom den kortvariga familjevården. De flesta av dem är barn och ungdomar.

Inom familjevården har antalet äldre personer ökat stadigt under 2010-talet. År 2018 vårdades drygt 1155 äldre personer i familjevård (Sotkanet, THL). Social- och hälsovårdsministeriet utredde hösten 2018 familjevårdssituationen i kommunerna. Enligt utredningen var cirka hälften av dem som använde familjevård år 2017 i familjevård en kort tid och en fjärdedel i familjevård en del av dygnet. Cirka två tredjedelar av familjevårdarna arbetade i sitt eget hem och övriga som ambulerande dvs. hemma hos den äldre och/eller som ersättare i ett familjehem.

År 2018 var antalet rehabiliteringsklienter inom mentalvården cirka 200 personer.

Grunden för familjevården är en klient- eller serviceplan

Familjevården av barn, ungdomar, vuxna och äldre bygger på en klient- eller serviceplan som innehåller uppgifter om den vård och omsorg som motsvarar personens behov och bästa. Därtill ska klient- och serviceplanen innehålla uppgifter även om andra tjänster som personen behöver.

Förutom klient- eller serviceplanen kan en person i familjevård också ha andra lagstadgade planer för sin vård eller rehabilitering (lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården 812/2000, socialvårdslag 1301/2014).

Den placerande kommunen ska se till att en person i familjevård får de tjänster och stödåtgärder som behövs oavsett om han eller hon är placerad i sin egen eller någon annan kommun (22 § 1 mom. i familjevårdslagen).

Stödet till familjevårdaren som avtalas om i uppdragsavtalet grundar sig på den vårdbehövandes klient- eller serviceplan.

Familjevården inom barnskyddet

Från ingången av 2012 blev familjevården den primära formen för vård utanför det egna hemmet inom barnskyddet. Enligt barnskyddslagen (417/2007) ska barnets individuella behov och önskemål tryggas med hänsyn till en harmonisk utveckling och välfärd, nära och fortgående mänskliga relationer samt möjligheten till förståelse, ömhet, övervakning och omsorg. Samtidigt ska barnet garanteras en trygg och stimulerande uppväxtmiljö, jämlikhet som medlem av familjen, fysisk och psykisk integritet, möjlighet att delta i och påverka frågor som gäller barnet självt samt utveckling till självständighet och mognad till ansvarsfullhet. Dessutom ska barnets språkliga, kulturella och religiösa bakgrund beaktas. Barn och ungdomar bör få utbildning som motsvarar deras anlag och önskemål samt ekonomiskt stöd för hobbyer.

Som barn anses i barnskyddslagen den som inte fyllt 18 år och som ung person den som är 18–24 år.

När behovet av barnskydd bedöms och barnskyddet genomförs ska man i första hand beakta barnets bästa. Det barn- och familjeinriktade barnskyddet omfattar förebyggande barnskydd, utredning av behovet av barnskydd, stödåtgärderna inom öppenvård, brådskande placering och omhändertagande av barn samt vård utanför det egna hemmet och eftervård. Enligt barnskyddslagen gäller ett omhändertagande alltid tillsvidare och på motsvarande sätt fortgår också familjevården av ett omhändertaget barn tillsvidare.

Familjevård används även som en stödåtgärd inom barnskyddets öppenvård, bland annat som kortvarig familjevård och krisfamiljeverksamhet. Också familjerehabilitering kan ordnas inom familjevården varvid barnet och en förälder placeras i familjevård tillsammans. Vid eftervård av unga är det möjligt med familjevård både i familjevårdarens hem och vid behov hemma hos den unga som deltidsvård. Familjevård kan ordnas i barnets hem till exempel vid en återförening av familjen och familjevårdaren kan då utgöra stöd för barnet och hans/hennes föräldrar.

För ett barn som är placerat i familjevård ska det alltid utses en socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter (13 b § i barnskyddslagen).

Klientplanen inom barnskyddets familjevård

Placeringen av ett barn eller en ung person i familjevård grundar sig alltid på en klientplan (30 § i barnskyddslagen). Klientplanen kompletteras vid behov med en särskild plan för vård och fostran och planen ska ses över vid behov, dock minst en gång om året.

I klientplanen antecknas barnets eller den unga personens behov, som bestämmer familjevårdens mål och syfte, samt det särskilda stöd och den särskild hjälp som ska ordnas för barnet eller den unga personen, föräldrarna, vårdnadshavarna eller andra personer som svarar för barnets eller den unga personens vård och fostran. För föräldrarna till ett omhändertaget barn ska en separat klientplan göras upp som stöd för deras föräldraskap.

Klientplanen bör även ange hur barnet personligen kan träffa sin socialarbetare i tillräcklig utsträckning samt hur barnet håller kontakt med sina föräldrar och andra nära personer. Barnskyddslagens strävan efter att återförena familjen ska likaså beaktas utifrån barnets bästa.

Den bedömning barnets ansvariga socialarbetare skriver in i klientplanen om en tjänsts nödvändighet ålägger kommunen att ordna tjänsten.

Eftervård av unga i familjevård

När den unga fyller 18 år upphör omhändertagandet och den placerande kommunen ska enligt barnskyddslagen (3 §, 75 §, 76 §) ordna eftervård. Rätten till eftervård gäller tills den unga fyller 25 år. Eftervården kan även ordnas i form av familjevård. Eftervården bygger på en klientplan med uppgifter om den ungas behov. I klientplanen antecknas målet och syftet med eftervården samt hur särskilt stöd och särskild hjälp till den unga personen, föräldrarna, vårdnadshavarna eller andra personer som svarar för den unga personens vård och fostran ordnas.

När eftervården ordnas som familjevård ska även ett nytt uppdragsavtal med familjevårdaren ingås (10 § 2 mom. i familjevårdslagen).

En ung person som omfattas av eftervård är myndig och ansvarar för sina egna angelägenheter och sin egen ekonomi. Den unga ska få stöd av sin ansvariga socialarbetare i officiella ärenden, som till exempel ekonomi och bankärenden, och frågor som gäller värnplikten.

När en ung person som varit placerad i familjevård flyttas över till eftervården kan man efter en bedömning av den ungas situation och behov även överväga att eftervården sker som familjevård i det egna hemmet (2 och 3 § i familjevårdslagen).

Medel för eget hushåll

För att den unga ska klara sig på egen hand ska den placerande kommunen varje månad reservera medel till ett belopp som motsvarar minst 40 procent av den unga personens inkomster, ersättningar eller tillgodohavanden. Barnbidrag beaktas dock inte då beloppet räknas ut. (77 § i barnskyddslagen)

Om barnet eller den unga personen inte har inkomster, ersättningar eller tillgodohavanden eller om de är otillräckliga, ska kommunen när placeringen avslutas stödja den unga personen på vägen mot självständighet med de medel för eget hushåll som behövs för boende, utbildning och utgifter i anslutning till självständighetsprocessen i övrigt.

Kommunen har rätt att besluta om när utbetalningen av medlen för eget hushåll görs. De ska i regel ges ett barn eller en ung person på väg mot ett självständigt liv när eftervården avslutas eller av särskilda skäl för att stödja och trygga barnets eller den unga personens självständighetsprocess senast när han eller hon fyller 21 år. Kommunen ska också ge en utredning om inkomna och utbetalade medel för eget hushåll sedan placeringen avslutats och på begäran av vårdnadshavaren, intressebevakaren eller ett 15-årigt barn även under den tid placeringen varar. (77 § barnskyddslagen)

Vårdnaden om ett barn i familjevård

Barnets föräldrar har kvar vårdnaden om och förmyndarskapet för ett barn som placerats i familjevård om inget annat beslutas. Vårdnaden kan även överföras på familjevårdaren. Då ska familjevårdaren vid planeringen få fullständig information om konsekvenserna och de förändringar i familjevårdarens ställning som detta medför och också nogsamt sätta sig in i saken.

Om vårdnaden av ett omhändertaget barn genom ett beslut har anförtrotts den person som med stöd av ett uppdragsavtal varit barnets familjevårdare ska socialvården stödja familjevårdaren även framöver, bland annat ekonomiskt. Innan socialvården lämnar en ansökan till domstolen ska den komma överens om stödåtgärder, arvode och ersättningar med familjevårdaren (46 § 2 mom. i barnskyddslagen). Efter domstolens beslut om vårdnad vid sidan om eller i stället för kan familjevårdaren bestämma om barnets angelägenheter tillsammans med de övriga vårdnadshavarna eller ensam på det sätt som domstolen beslutar.

Vårdnad baserad på en kartläggning av närstående nätverket

I familjevårdslagen finns bestämmelser om vårdarvode och kostnadsersättning för den person som vårdar barnet när vården och omsorgen ordnas med hjälp av närstående nätverket.

När vården av och omsorgen om ett barn i stället för genom placering utom hemmet har ordnats hos någon annan än de biologiska föräldrarna genom att vårdnaden vid sidan av eller i stället för dem genom ett beslut anförtros någon annan person på basis av en kartläggning av barnets närstående nätverk, ska till den

som vårdar barnet betalas vårdarvode enligt denna lag, kostnadsersättning enligt 17 § och startersättning enligt 18 §. För den som vårdar barnet ska vid behov även ordnas service och stödåtgärder enligt 10 §.

16 § 3 mom. i familjevårdslagen

Intressebevakningen inom barnskyddets familjevård

För ett placerat barn ska förordnas en intressebevakare som i vårdnadshavarens ställe för barnets talan, om det finns grundad anledning att anta att vårdnadshavaren inte opartiskt kan bevaka barnets intresse i ärendet och en intressebevakare måste förordnas för att ärendet ska bli utrett eller i övrigt för att barnets intressen ska tryggas.

Ansökan om förordnande av intressebevakare kan göras av den magistrat som är förmyndarmyndighet, det organ som ansvarar för socialvården eller vårdnadshavaren själv.

Den magistrat som är förmyndarmyndighet kan förordna en intressebevakare om vårdnadshavaren och det organ som ansvarar för socialvården är eniga om detta. I annat fall förordnas intressebevakaren av domstol.

På förordnande av intressebevakare tillämpas vad som i lagen om förmyndarverksamhet eller i någon annan lag föreskrivs om förordnande av en ställföreträdare för intressebevakaren.

22 § i barnskyddslagen, lagen om förmyndarverksamhet

Specialfamiljevård för barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning

I de mål som uppföljningsgruppen för KEHAS (Boendeprogrammet för personer med utvecklingsstörning) har ställt för 2020 ingår att säkerställa barn med funktionsnedsättning en normal barndom, att stödja familjens möjligheter att klara av vardagen och att möjliggöra mångsidigare boendelösningar.

Barn med funktionsnedsättningar kan behöva familjevård förutom av barnskyddsskäl även för att de behöver specialomsorg. Om skälen är de förstnämnda ska barnet placeras enligt barnskyddslagen. Också barn med funktionsnedsättning har rätt till barnskydd.

Den påfrestning som vården av ett barn med funktionsnedsättning innebär medför särskilda utmaningar för föräldrarna att klara av vardagen. Familjevård som ordnas i form av specialomsorg möjliggör ett partnerskap mellan föräldrarna och familjevårdaren som är till stöd för såväl barnets uppväxt och utveckling som föräldraskapet. I serviceplanen kommer man överens om familjevårdens omfattning.

För unga och vuxna i behov av särskilt stöd är familjevården ett alternativ för att ordna boendet och stödet till exempel då den unga håller på att avsluta sina studier eller lösgöra sig från barndomshemmet eller om stödboende av någon orsak ännu inte fungerar. Också i krissituationer, om till exempel en förälder dör eller drabbas av en svår sjukdom, kan familjevård vara den bäst fungerande lösningen. I familjevården betonas delaktighet samt stöd till den unga eller vuxna för beslutfattande och självbestämmande.

Kortvarig familjevård är en ofta använd stödform vid närståendevård. Kortvarig familjevård i ett annat familjehem gör det också möjligt för stadigvarande familjevårdare att hålla ledigt. Den tillfälliga vårdplatsen vidgar barnets, den ungas eller den vuxnas livsmiljö och ger viktiga och ofta långvariga sociala relationer och nya upplevelser.

Serviceplanen

En serviceplan ska göras upp för barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning (lag om service och stöd på grund av handikapp 380/1987).

De tjänster som personen behöver på grund av funktionsnedsättningen ska framgå av serviceplanen. Också de omständigheter som hänför sig till personens individuella servicebehov och livssituation och som påverkar beslutet om innehållet, organiseringen och omfattningen av tjänsterna ska framgå av planen tillräckligt detaljerat. En del av de tjänster som personer med funktionsnedsättning behöver ordnas som specialomsorg. Även dessa ska antecknas i serviceplanen. De tjänster som ordnas som specialomsorg dokumenteras i en separat handling, specialomsorgsprogrammet (Eho förkortning på finska).

Tilläggsinformation: <https://www.keva.fi/sv/>, <https://verneri.net/>, THL, Handbok för handikappservice

Familjevård för äldre

Familjevård lämpar sig för äldre som trots stödåtgärder inte längre klarar sig hemma, men som ännu inte är i behov av serviceboende eller institutionsvård. För äldre personer är familjevården en synnerligen lämplig vårdform när funktionsförmågan påverkas av den bräcklighet och känsla av otrygghet som hög ålder medför. Nästan alla äldre i familjevård har någon form av minnessjukdom.

Vid stadigvarande familjevård får den äldre all vård och omsorg som han eller hon behöver för en lång tid framöver. Kortvarig familjevård stöder hemmaboendet och kan avtalas om i förväg, till exempel avlösarservice under anhörgivårdarens ledighet eller för ett akut behov. Erfarenhet visar att deltidsfamiljevård är ett bra alternativ då den äldre inte har behov av eller vilja till familjevård dygnet runt. Familjevård under dagtid är ett stöd för till exempel ensamboende äldre att bo kvar hemma. Den ger möjlighet till rekreation och umgänge med andra människor.

Inom familjevården för äldre betonas respekten för människovärdet och självbestämmanderätten, hänsynen till individen och stödet för ett självständigt agerande.

Serviceplanen

En serviceplan ska utarbetas för den äldre. Den ska stödja hanteringen av de samlade tjänsterna, målinriktad rehabilitering och delaktighet.

Utifrån bedömningen av funktionsförmågan ska det i serviceplanen anges vilka social- och hälsovårdstjänster som behövs för att stödja personens välbefinnande, hälsa, funktionsförmåga och förmåga att klara sig själv och för att trygga en god vård. Den äldre själv och vid behov en anhörig, närstående eller en förordnad intressebevakare ska diskutera alternativen och utifrån dem komma fram till en lämplig helhet. Den äldres syn på de olika alternativen ska antecknas i planen.

Serviceplanen ska uppdateras utan onödigt dröjsmål vid en sådan väsentlig förändring i den äldres funktionsförmåga som påverkar servicebehovet.

16 § 2–3 mom. i lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre 908/2012.

En välplanerad serviceplan ska innehålla:

- kvaliteten på och omfattningen av de planerade tjänsterna
- de mål man vill uppnå med tjänsterna och de övriga stödåtgärderna
- tydliga ansvar för de olika aktörerna, även vad den äldre personen själv samt de anhöriga och närstående gör
- plan för hantering av uppskattade risker
- hur genomförandet av planen följs upp och hur behoven bedöms på nytt

Kvalitetsrekommendation för att trygga ett gott åldrande och förbättra servicen (STM 2013)

Familjevård för rehabiliteringsklienter inom mentalvården

Stöd och boende för personer med psykisk sjukdom kan ordnas som familjevård. Familjevården omfattar personer som på grund av sin sjukdom behöver starkt stöd och emotionell trygghet.

Familjevården för rehabiliteringsklienter har som mål att stödja rehabiliteringen samt förbättra och bevara personens funktionsförmåga. Att lära sig samverka stöder personens färdigheter att kunna agera i sin egen närmiljö och i samhället. Ett annat syfte är att ge rehabiliteringsklienten stöd för att hitta sina egna resurser och visa vägen till en hälsosam livsstil, rätt kost och motion. Att hitta och syssla med en meningsfull hobby ökar livskvaliteten. Erfarenheter visar att samhörigheten och relationerna i familjehemmet har stor betydelse för rehabiliteringen.

Serviceplanen

En serviceplan ska göras upp för rehabiliteringsklienter inom mentalvården och den ska kompletteras med en vård- och rehabiliteringsplan (lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården 2000, socialvårdslag 2014). Personen själv deltar tillsammans med de anställda som ansvarar för hans eller hennes vård och tjänster i utarbetandet av planerna och om personen så vill även andra, som till exempel närstående och familjevårdaren.

Intressebevakning i familjevård för vuxna

För personer över 18 år kan en intressebevakare förordnas om personen inte själv förmår bevaka sina intressen eller sköta sina angelägenheter (lag om förmyndarverksamhet). Lagen syftar till att begränsa handlingsfriheten så lite som möjligt.

Intressebevakaren förordnas av magistraten eller tingsrätten. En släkting, vän eller annan närstående med tillräcklig kompetens och erfarenhet för att sköta uppgiften kan verka som intressebevakare. Intressebevakaren kan också vara en allmän intressebevakare.

Intressebevakaren är en person som huvudmannen ska kunna lita på och som bevakar huvudmannens intressen och som företräder denne i angelägenheter som ingår i intressebevakarens uppdrag. Intressebevakningen begränsas till sådana ärenden där personens förmåga att agera är begränsad. Intressebevakaren ska föra bok över huvudmannens tillgångar och skulder samt årligen rapportera till magistraten.

Enligt lagen om förmyndarverksamheten kan en person ordna skötseln av sina ärenden i förväg om han eller hon på grund av sjukdom eller av någon annan orsak senare blir oförmögen att ta hand om sina ärenden. Magistraten övervakar intressebevakarens verksamhet.

3 Ordnande av familjevård som bygger på uppdragsavtal

Kommunen ansvarar för ordnandet av familjevård som bygger på uppdragsavtal. Kommunen bestämmer hur familjevården ska ordnas och ansvarar för tillsynen av den.

Kommunen ska ha en instruktion för familjevården (s. 12) som anger hur kommunen ordnar, producerar och genomför den uppdragsbaserade familjevården. Instruktionen utgör grunden informationsgivningen om familjevården, rekryteringen av familjevårdare samt ordnandet av den förberedande utbildningen och stödprocessen.

Kommunen och samkommunen kan ordna familjevården självständigt, dvs. själva rekrytera, förbereda, utbilda och ordna stöd för familjevårdarna. Vissa kommuner hör till regionala enheter inom familjevården och barnskyddet, varvid enheten bland annat rekryterar och utbildar familjevårdare för kommunernas behov. Kommunen och samkommunen kan också köpa familjevårdstjänster av serviceproducenter. Enligt familjevårdslagen är det alltid kommunen eller samkommunen som ingår uppdragsavtal med en familjevårdare.

Placeringen av en person i familjevård bygger alltid på en omsorgsfullt uppgjord klient- eller serviceplan. Ett uppdragsavtal ingås med familjevårdaren. Dessutom ansvarar kommunen för att ordna de övriga tjänster som den placerade personen behöver.

Den placerande kommunen ansvarar för och ordnar det lagstadgade stödet till familjevårdaren och följer upp och utvärderar hur familjevården genomförs tillsammans med familjevårdaren (22 § i familjevårdslagen).

Familjevården och uppdragsavtalet ska avslutas på ett planerat sätt med beaktande av familjevårdens natur. Ett planerat avslut innehåller även ett beslut om huruvida familjevårdaren fortsätter i sitt uppdrag.

En familjevårdare i uppdragsavtalsförhållande står inte i arbetsförhållande till kommunen och är inte heller företagare. Kommunen tecknar den lagstadgade olycksfallsförsäkringen och pensionsförsäkringen för familjevårdaren (20 § i familjevårdslagen). Innehållet i uppdragsavtalet beskrivs närmare i avsnitt 6 (s. 20).

Familjevårdare i uppdragsavtalsförhållande kan också sköta uppdraget som firma. Även då styrs familjevården av familjevårdslagen och annan relaterad lagstiftning. Familjevårdare med firma ska ansöka om FO-nummer hos Patent- och registerstyrelsen och kan om de så vill ansöka om att bli införda i förskottsuppbördsregistret. Det är emellertid inte obligatoriskt. Den kommun som gör placeringen tecknar den lagstadgade olycksfallsförsäkringen och pensionsförsäkringen även för familjevårdare med firma. En familjevårdare med firma kan ansluta sig till en arbetslöshetskassa och därigenom få rätt till inkomstrelaterad dagpenning. När en familjevårdare beslutar att ta firmanamn lönar det sig att höra sig för hos den lokala arbets- och näringsbyrån om möjligheten till startpeng. Startpeng kan beviljas arbetslösa arbetssökande, personer som lämnar lönearbete, studier eller hemarbete för att bli företagare på heltid eller som har företagandet som bisyssla och planerar att bli företagare på heltid.

Startpeng ska sökas innan familjevårdsverksamheten inleds med firmanamn, men man kan ansöka om ett FO-nummer. Startpeng beviljas inte för samma period som familjevårdsarvode eller kostnadsersättning från lagen om offentlig arbeidskrafts- och företagsservice 916/2012). Familjevårdaren bör ta reda på om det är

ändamålsenligt att ansöka om startpeng eller att ha familjevårdsarvodena och kostnadsersättningarna som inkomstkälla.

Ytterligare information: TE-centralerna, Företagsfinlands telefontjänst

God familjevård tillhandahålls i smidigt samarbete mellan familjevårdaren, kommunen, den person som placerats i familjevård och personens närstående. Familjevårdarens och de kommunalt anställdas uppgifter, ansvarsområden och roller ska vara klara för alla parter i samarbetet.

4 Instruktionen för familjevård

Familjevårdens instruktion anger hur kommunen ordnar, producerar och genomför den uppdragsbaserade familjevården.

Instruktionen fungerar som en manual för kommunens anställda till stöd och hjälp i organiseringen av familjevården. Samtidigt är den en del av familjevårdens kvalitetssäkring. Instruktionen harmoniserar handläggssätten, ökar planmässigheten och förutsägbarheten samt säkerställer kontinuiteten i familjevården. Instruktionen fungerar också som ett viktigt verktyg i introduktionen av nyanställda. För familjevårdarna innehåller den allsidig information om hur familjevården i kommunen är ordnad. Det mest väsentliga ur familjevårdarens synvinkel är att stödet till familjevårdaren beskrivs ingående, både det lagstadgade stödet och samarbetet mellan familjevårdaren och kommunen.

För den som planerar att bli familjevårdare är det bra att få instruktionen för familjevården redan i samband med den förberedande utbildningen.

Instruktionen bör uppdateras minst vartannat år eller vid behov. Vårdarvoden, kostnadsersättningarna och startersättningen ska justeras årligen enligt lagstadgade indexhöjningar.

Kommunens instruktion för familjevården innehåller:

- familjevårdslagen och annan lagstiftning om familjevård
- familjevårdens olika former samt deras mål och syfte
- ordnande, produktion och genomförande av familjevården
- kommunens uppgifter och ansvar
- familjevårdarens uppgifter och ansvar
- familjevårdarens ställning
- uppdragsavtalet om familjevård och dess innehåll
- stödet till familjevårdaren
 - ekonomiskt stöd: vårdarvoden och kostnadsersättningar
 - förberedande utbildning, utbildning och arbetshandledning
 - samarbetet mellan familjevårdaren och den familjevårdsansvariga i kommunen
 - kollegiala stödformer, mentorskap, kamratgruppsverksamhet
 - vardagshjälp och praktiskt stöd
- familjevårdarens ledigheter och ordnande av ersättande vård
- den familjevårdsplacerade personens ställning

Det är viktigt att instruktionen detaljerat öppnar upp vad som ingår i kostnadsersättningen och vilka övriga särskilda kostnader för vårdtagarens individuella behov som ersätts.

Utöver instruktionen är det bra om kommunen har till exempel en handbok eller mer detaljerade anvisningar för praktiska situationer.

Olika instanser som ordnar familjevård har mallar för instruktionen för familjevård på sina webbsidor.

5 Utbildning för familjevårdare

För att kunna bli familjevårdare ska man ha deltagit i förberedande utbildning och ha de färdigheter som uppgiften förutsätter. Familjevårdaren kan leva i en parrelation eller bo ensam. Familjen kan ha egna barn som bor hemma.

Enligt familjevårdslagen (6 §) ska den som vill bli familjevårdare genomgå en förberedande utbildning innan ett uppdragsavtal ingås. Av särskilda skäl kan personen genomgå den förberedande utbildningen senast ett år efter att placeringen inletts. Den förberedande utbildningen gäller alla oavsett utbildning och erfarenhet. Den är som personlig process av väsentlig vikt för familjevårdarens förberedelse inför uppdraget.

Kommunen eller samkommunen svarar för att ordna den förberedande utbildningen. Utbildningen ska vara tillräckligt lång och upplagd som en process, och den bör omfatta delar som tar upp familjevårdarens ställning och skyldigheter samt lagstiftningen.

Den förberedande utbildningen inkluderar en gemensam skriftlig bedömning av personens färdigheter och förutsättningar att verka som familjevårdare.

Familjevården inom barnskyddet

Den som är intresserad av familjevård för barn och unga kan gärna gå in på webbplatsen www.sijaisvanhemmaksi.fi. Här finns förutom information om familjevård även mycket information om barnskydd och rekrytering av familjevårdare samt kontaktuppgifter till instanser som ordnar förberedande utbildning och familjevård. Man önskar också få med allt fler familjer i släkten och andra närstående familjer som familjevårdare till barn och unga.

Förberedande kurser för familjevårdare ordnas av städer, regionala enheter för vård utanför det egna hemmet eller familjevårdsenheter, olika organisationer samt privata familjevårdsproducenter. I första hand utbildar de olika instanserna familjehemsfamiljer som de själva har tillgång till, vilket innebär att familjen står till instansens förfogande minst under en gemensamt avtalad tid, vanligtvis 1–2 år.

PRIDE-utbildningen

Alla barn och unga som placeras i ett familjehem är värda att få en väl förberedd familj. På motsvarande sätt har den som överväger att bli familjevårdare rätt till god förberedande utbildning. För alla som funderar på att bli familjevårdare eller adoptivföräldrar är det viktigt att få tillräckligt med förhandsinformation och tid att överväga beslutet i lugn och ro.

Före utbildningen görs ett hembesök i familjen som vill bli familjehem. Dessutom ombes hemkommunen lämna ett utlåtande, s.k. absoluta hinder utreds och brotts- och polisregisterutdrag inhämtas. Absoluta hinder för att delta i utbildningen kan vara faktorer som anknyter till hälsotillståndet eller en brottslig bakgrund eller något annat som allvarligt påverkar personens handlingsförmåga eller familjesituation.

Utbildningsprocessen

PRIDE-utbildningen är en process som består av nio gruppträffar med relaterade hemuppgifter och familjespecifika träffar. Med hjälp av olika slags övningar lever kursdeltagarna sig in i känslor och situationer man själv, det placerade barnet och dess föräldrar upplever. Syftet med hemuppgifterna är bland annat att granska hur de egna barndomsupplevelserna påverkar förmågan att bemöta det placerade barnet och dess individuella behov och erfarenheter.

Under utbildningens gång får deltagarna information om de färdigheter som familjevårdare eller adoptivföräldrar behöver. Under hela utbildningsprocessen bedömer kursdeltagaren och utbildaren tillsammans familjens färdigheter och hithörande styrkor och utvecklingsbehov. Utbildningen avslutas med en gemensam, skriftlig slutbedömning av de färdigheter som förutsätts av familjevårdare. Bedömningen omfattar också motiveringar om familjen inte kan godkännas som familjehem.

Utbildarna på PRIDE-utbildningen är alltid en socialarbetare från barnskyddet och en familjevårdare eller adoptivförälder tillsammans. På detta sätt kombineras professionell kunskap med praktiska erfarenheter.

Teman för gruppträffarna:

1. Barnets rätt till familj – familjens rätt till förberedande utbildning
2. Barnets rätt till stabilitet och kontinuitet – familjens rätt till ett team
3. Barnets behov av anknytning
4. Möjligheten för barnet att hantera förluster
5. Barnets rätt till familjerelationer
6. Barnets rätt till vårdnad, omsorg och trygga gränser
7. Kunskap om och erfarenheter av familjevård och adoption
8. Familjevårdarens ställning
9. Förberedelse inför förändring

PRIDE-utbildningens nionde gruppträff är baserad på det här informationspaketet, God familjevård. Träffens teman är familjevårdarens ställning (baserad på uppdragsavtal) och rättigheter, uppdragsavtalet och hur det ingås, de olika formerna av stöd för familjevårdare och familjevårdarens socialskydd. På träffen går man också genom familjevårdslagen och de skyldigheter som ingår i den, som samarbetet mellan familjevårdaren och kommunen.

Färdigheter som förutsätts av en familjevårdare:

- Skydda och vårda barnet
- Stödja barnets individuella utveckling
- Stödja barnets relationer till de biologiska föräldrarna och trygga fortsatt kontakt med andra närstående
- Knyta an till barnet och vara en vuxen som barnet kan lita på, vid behov hela livet igenom
- Samarbeta i ärenden som gäller barnet

Ytterligare information: www.pesapuu.fi

Tilläggsmaterial och utbildningar för den alltmer mångformade familjevården

Inom PRIDE-utbildningen har man tagit fram tilläggsmaterial både för förberedande och kompletterande utbildning. Kompletterande utbildning i anslutning till dessa ordnas för PRIDE-utbildare, socialarbetare och familjevårdare.

Utbildning för släkt- och närstående familjer

För utbildningen och den gemensamma bedömningen av släkt- och närståendefamiljer finns en familjeinriktad arbetsmodell som bygger på PRIDE-utbildningens principer. Här har man försökt beakta de särskilda drag som gäller familjevårdare som hör till släkten. Tilläggsmaterial för modellen är *Sukulaissijaisvanhemmuus – perhekohtainen työskentelymalli sukulaissijaisvanhempien valmennukseen ja valintaan*, en handbok för socialarbetare och en guide för personer som överväger att bli familjevårdare inom släkten. Modellen kan tillämpas och materialet användas i förberedande utbildning för familjevårdare i släkt- eller närståendefamiljer både i utbildningen för de enskilda familjerna och gruppen. Då man utbildar släkt- och närståendefamiljer i en grupp där det också finns andra deltagare än närstående är det särskilt viktigt att man på familjeträffarna tar upp de särskilda frågor som rör släktskapet och närkretsen.

Utbildning för socialarbetare anordnas och material säljs av Pesäpuu ry.

Mångkulturalism inom barnskyddets familjevård

Tilläggsmaterial till PRIDE-utbildarguiden och PRIDE-boken för den som överväger foster- eller adoptivföräldraskap (deltagare). Materialet säljs av Pesäpuu ry.

Kortvarig familjevård

Tilläggsmaterial till PRIDE-utbildarguiden samt handbok för deltagaren (PRIDE-bok). Fortbildning för PRIDE-utbildare anordnas av Rädda Barnen rf. I utbildningen ingår tilläggsmaterial till handboken för utbildare. Deltagarens handbok säljs av Pesäpuu ry.

Familjevård för unga

Tilläggsmaterial till PRIDE-förberedande utbildning och anslutande utbildning. Tilläggsmaterial säljs och utbildning anordnas av Pesäpuu ry.

Familjevård för barn med funktionsnedsättning

Fortbildning för PRIDE-utbildare anordnas av Förbundet för Familjevård i Finland rf. I utbildningen ingår tilläggsmaterial till utbildarguiden.

Utbildning av familjevårdare för personer med funktionsnedsättning (KeVa-familjevård)

Den förberedande utbildningen i familjevård som avser personer med funktionsnedsättning ger information om familjevård för barn, ungdomar och vuxna med intellektuell eller annan funktionsnedsättning eller som är i behov av särskilt stöd samt förmedlar erfarenheter av verksamheten som familjevårdare. Familjevården innehåller såväl frågor av praktisk natur som frågor som anknyter till värden och etik och som är viktiga att begrunda innan man bestämmer sig för uppgiften som familjevårdare. Mötet och samspelet mellan människor utgör grunden i familjevården, både i familjehemmets vardag och i det partnerskap och samarbete som hör ihop med den. Vid utbildningen går man igenom hur man kan stödja familjevårdsplacerade barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning samt vad placeringen i familjevård betyder för dem, deras närstående och familjehemsfamiljen. I utbildningen tas även upp vad som förutsätts av familjehemmets utrymnen.

Under utbildningens gång bedömer deltagaren och utbildarna tillsammans deltagarens färdigheter för uppgiften som familjevårdare.

Utbildningen i familjevård för personer med funktionsnedsättning är en process som består av sju gruppträffar och två besök hemma hos kursdeltagaren. Utbildningen går in på familjevårdarens uppgifter och de färdigheter som behövs för dem. Under utbildningens gång lär man känna och bedöma sin egen förmåga, villighet och livssituation i perspektiv av familjevårdarens uppgift.

Innehållet i utbildningsträffarna:

1. Fakta om familjevård
2. Trygghet genom stabilitet och kontinuitet
3. Stöd för barnet, den unga och den vuxna
4. Jag och en människa med funktionsnedsättning
5. Barnet, den unga och den vuxna samt familjerna i förändring
6. Erfarenheter av familjevård
7. Familjevårdarens ställning

Familjevårdare för personer med funktionsnedsättning förutsätts ha förmåga att

- ge stöd för ett gott liv
- stödja utvecklingen och funktionsförmågan med resurserna som utgångspunkt
- stödja familjerelationer och kontakter med andra närstående
- samarbeta
- förbinda sig till uppgiften som familjevårdare.

KeVa-utbildningens sjunde gruppträff grundar sig på det här informationspaketet, God familjevård. Teman för träffen är familjevårdarens ställning (baserad på uppdragsavtal) och rättigheter, uppdragsavtalet och hur det ingås, olika stödformer för familjevårdare samt familjevårdarens socialskydd. På träffen behandlas också familjevårdslagen och de skyldigheter som ingår i den, som till exempel samarbetet mellan familjevårdaren och kommunen.

Förberedande kurser för familjevårdare för personer med funktionsnedsättning ordnas av kommuner, samkommuner, familjevårdsenheter, Servicestiftelsen för Personer med Utvecklingsstörning, Stiftelsen

Rinnehemmet och andra aktörer som ordnar familjevård. Förbundet för Familjevård i Finland rf anordnar utbildning för utbildningsgruppernas ledare samt svarar för utbildningsmaterialet för deltagare och utbildare.

Ytterligare information: www.perhehoitoliitto.fi

Förberedande utbildning för familjevårdare för äldre personer

Den förberedande utbildningen för familjevård av äldre inleddes 2011. Utbildningen är en process som omfattar sju gruppträffar och två besök hemma hos kursdeltagaren. Utbildningen går in på de uppgifter en familjevårdare för äldre ställs inför och den beredskap dessa kräver. Under utbildningens gång bedömer deltagaren och utbildarna tillsammans deltagarens färdigheter för uppgiften att bli familjevårdare.

I utbildningen behandlas sådant som hör till god vård, omsorg och de äldres vardagsliv. Utbildningen tar också upp de krav som ställs på utrymmena i ett familjehem för äldre. Samarbetet med bland annat hemsjukvården och de anhöriga är ett annat centralt tema i utbildningen. Under utbildningens gång lär deltagaren känna sin egen förmåga, villighet och livssituation både med tanke på uppgiften som familjevårdare och på de färdigheter som förutsätts.

Innehållet i utbildningsträffarna:

1. Fakta om familjevård
2. Trygghet genom stabilitet och kontinuitet
3. Ålderdomen kommer inte ensam – sjukdomar och utmaningar i vardagen
4. Den äldres goda vardag
5. Den äldre och familjerna i förändring
6. Erfarenheter av familjevård
7. Familjevårdarens ställning

Familjevårdare för äldre personer förutsätts ha förmåga att

- sörja för den äldres välbefinnande
- hjälpa och stödja den äldre att utnyttja sina egna resurser och upprätthålla funktionsförmågan
- möjliggöra och stödja kontakten mellan den äldre och dennes närstående
- samarbeta i ärenden som gäller den äldre
- förbinda sig till uppgiften som familjevårdare.

Den förberedande utbildningens sjunde gruppträff grundar sig på det här informationspaketet God familjevård. Teman för träffen är familjevårdarens ställning (baserad på uppdragsavtal) och rättigheter, uppdragsavtalet och hur det ingås, olika stödformer för familjevårdare samt familjevårdarens socialskydd. På träffen behandlas även familjevårdslagen och de skyldigheter som ingår i den, som till exempel samarbetet mellan familjevårdaren och kommunen.

Utbildningen för familjevårdare som vårdar äldre personer omfattar ett extra utbildningsmaterial för familjevårdare som arbetar i den äldres eget hem. Detta extra material används om man i samma grupp utbildar familjevårdare som arbetar i sitt eget hem och i den äldres eget hem. Dessutom finns det en egen

kortare utbildning för situationer där familjevårdaren är ersättande vårdare i familjehem eller som familjevårdare hemma hos den äldre.

Utbildning för familjevårdarens ersättande vårdare och för familjevårdare som arbetar hemma hos den äldre

Utbildningen för familjevårdarens ersättande vårdare och familjevårdare hemma hos den äldre, s.k. ambulerande familjevårdare, omfattar fem träffar som utöver teman om vården och omsorgen av äldre även behandlar särskilda frågor gällande arbetet som ersättare i familjehem och familjevårdarens arbete hemma hos den äldre.

Förberedande utbildning för familjevårdare för äldre personer anordnas av kommuner, samkommuner, familjevårdsenheter och andra aktörer som ordnar familjevård samt av läroanstalter. Förbundet för Familjevård i Finland rf ordnar utbildning för utbildningsgruppernas ledare samt svarar för utbildningsmaterialet för deltagare och utbildare.

Ytterligare information: www.perhehoitoliitto.fi

Förberedande utbildning för familjevårdare för rehabiliteringsklienter inom mentalvården

Det finns inget rikstäckande utbildningsprogram för familjevårdare för rehabiliteringsklienter inom mentalvården. Instanser som ordnar familjevård svarar för den förberedande utbildningen och tillämpar sina egna utbildningsmetoder.

6 Uppdragsavtal

Uppdragsavtalet är en officiell handling mellan två parter där familjevårdaren och den placerande kommunen avtalar om de ömsesidiga rättigheter och skyldigheter som ansluter till familjevården. Avtalet förutsätter alltid att parterna förhandlar om de frågor som avtalas om i avtalet. Uppdragsavtalet binder parterna att följa avtalet.

Avtalet ska ses över om situationen förändras och om ena avtalsparten föreslår det. Avtalet kan inte ändras ensidigt. Också en justering av avtalet förutsätter en förhandling. Uppdragsavtalet ska ses över även i samband med en justering av klient- eller serviceplanen.

Släkt- eller närstående familjer som är familjevårdare med uppdragsavtal i enlighet med familjevårdslagen har samma ställning och rättigheter som övriga familjevårdare i uppdragsavtal.

I uppdragsavtalet ska man undvika tvetydiga uttryck som till exempel "vid behov", "enligt behov" eller "man kan". Dessa uttryck kan lämna öppet bland annat hur och vem som bedömer situationen och behovet.

I detta kapitel behandlas uppdragsavtal enligt 10 § i familjevårdslagen (265/2015).

Viktigt att veta

- Familjevårdarens ställning bestäms enligt uppdragsavtalet.
- Ett uppdragsförhållande är inte ett arbetsförhållande. Familjevårdaren står inte i anställningsförhållande till kommunen (arbetsavtalslag 2001).
- Kommunen tecknar en pensionsförsäkring för familjevårdaren (Pensionslag för den offentliga sektorn (2016).
- Kommunen tecknar en olycksfallsförsäkring för familjevårdaren (lag om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar 2015).

Ingående av uppdragsavtal

Uppdragsavtalet ingås före placeringen. Innehållet grundar sig på familjevårdslagen, familjevårdens instruktion och klientens klient- eller serviceplan.

I samband med att uppdragsavtalet ingås ska de lagstadgade försäkringarna samt andra möjliga försäkringar (avsnitt 12) klargöras för familjevårdaren.

I uppdragsavtalet ska avtalas om

- storleken på och utbetalningen av arvodet till familjevårdaren
- ersättningen för kostnader för familjevården och inledandet av vården samt om utbetalningen av de dispositionsmedel som kalendermånadsvis betalas till den som är i familjevård

- ersättningen för de särskilda kostnader som följer av individuella behov hos den som är i familjevård
- vårdens beräknade längd
- familjevårdarens rätt till ledighet, hur den tas ut samt betalning av arvode och ersättning för kostnader under ledigheten
- förberedelse, arbetshandledning och utbildning för familjevårdaren och hur dessa ska genomföras
- ordnandet av undersökningar av välmående och hälsa
- uppsägning av uppdragsavtalet
- vid behov andra omständigheter som gäller familjehemmet och familjevården
- samarbetet mellan kommunen och familjevårdaren

Nedanstående numrerade avsnitt hänför sig till punkterna med samma nummer på den bifogade blanketten för uppdragsavtal. En särskild blankett för uppdragsavtal inom familjevården för äldre finns tillgänglig på Familjevårdsförbundet.

1 Avtalsparter

Avtalsparter är den kommun eller samkommun som svarar för familjevården och familjevårdaren eller familjevårdarna.

2 Person i familjevård

Namn och personbeteckning på personen i familjevård. För ett barn som är klient inom barnskyddets familjevård namnet på den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter (13 § i barnskyddslagen) samt kontaktuppgifter. För vuxna vid behov den arbetstagare som ansvarar för tjänsterna samt kontaktuppgifter (42 § i socialvårdslagen).

3 Avtalets giltighetstid

Datum när familjevården inleds och anteckning om huruvida man kommer överens om att familjevården fortsätter tills vidare. I avtal för viss tid antecknas också datum när vården upphör samt anledningen till att avtalet ingåtts på viss tid.

4 Vårdarvode

Om inte något annat har överenskommit i uppdragsavtalet har familjevårdaren rätt att få arvode för vården (vårdarvode). Vårdarvodet är minst 775,00 euro per kalendermånad per person i familjevård. Vårdarvodets storlek ska fastställas med beaktande av personens vårdtyngd och verksamhetens natur.

Vårdarvode betalas inte för familjevårdarens egna barn under 18 år. Vårdarvodet kan av särskilda skäl enligt överenskommelse även betalas till ett belopp som understiger minimibeloppet enligt 1 mom.

När vården av och omsorgen om ett barn i stället för genom placering utom hemmet har ordnats hos någon annan än de biologiska föräldrarna genom att vårdnaden vid sidan av eller i stället för dem genom ett

beslut anförtros någon annan person på basis av en kartläggning av barnets närstående nätverk, ska till den som vårdar barnet betalas vårdarvode enligt denna lag, kostnadsersättning enligt 17 § och startersättning enligt 18 §.

Det belopp på vårdarvodet som anges i 1 mom. och som fastställs i uppdragsavtalet ska justeras kalenderårsvis med den lönekoeficient som avses i 96 § i lagen om pension för arbetstagare (395/2006).

16 § i familjevårdslagen

Vid förhandlingen om vårdarvodet ska familjevårdaren ha tillräcklig kännedom om vårdtagarens behov och hur krävande och bindande vården är.

Kvävande och bindande familjevård bör höja vårdarvodet. En familjevårdsplacering förutsätter alltid en bedömning av den placerades behov och helhetssituation, och utifrån dessa kan man bedöma hur krävande och bindande vården är. Vid familjevård inom barnskyddet ska bland annat barnets hälsotillstånd undersökas vid en placering i vård utanför det egna hemmet (51 § i barnskyddslagen).

Ett utmanande beteende hos barnet samt icke-diagnostiserade och andra krävande vårdbehov ska alltid beaktas när arvodet fastställs för familjevård inom barnskyddet. Det är samtidigt viktigt att komma ihåg att barnets traumatiska upplevelser ofta blir synliga först i en trygg vardag, vilket också gör vården krävande. När vårdarvodet fastställs ska man dessutom ta hänsyn till huruvida familjevårdaren förutsätts ha särskilda färdigheter, erfarenhet, sakkunskap eller yrkesutbildning. Vårdbehovet, familjevårdens syfte och mål antecknas i klient- eller serviceplanen som utgör viktiga handlingar då vårdarvodet fastställs.

Att barnet till exempel går i skola eller är på daghem kan inte anses som omständigheter som minskar arvodet eftersom familjevårdaren har ansvar för barnet dygnet runt.

Vårdbehovet kan öka eller ändra efter att uppdragsavtalet ingåtts och familjevården inletts. Behoven framkommer vid den gemensamma bedömning av familjevården som ansvarspersonen i fråga och familjevårdaren gör. Samtidigt är det viktigt att också bedöma vårdarvodet i förhållande till hur krävande och bindande vården är samt att göra behövliga ändringar i uppdragsavtalet.

Utbetalning av vårdarvodet

Arvodet kan betalas fördelat på två makar som är familjevårdare eller endast till den ena till exempel med hänsyn till beskattning och socialskydd. Pension intjänas på vårdarvoden av alla storlekar.

Vidare är det viktigt att komma överens om utbetalningen av arvodet vid avbrott i familjevården. Avbrott i vården kan ske av orsaker som inte beror på familjevårdaren, till exempel på grund av att den som vårdas tas in på sjukhus eller vistas hos anhöriga under en längre tid. Vårdtagarens sjukhusperiod kan till och med ge familjevårdaren en ökad uppgift och framhäva hans eller hennes betydelse. När arvodet fastställs bör hänsyn tas till vad som förväntas av familjevårdaren till exempel när det gäller att hålla kontakt och stödja vården.

Vårdarvodet vid kortvarig familjevård kan avtalas om på samma sätt som för långvarig familjevård. I allmänhet bestäms arvodet per dygn och som arvodeshöjande faktorer beaktas hur specifik och krävande den kortvariga vården är. Arvodet kan också bestämmas per månad. Också betalningssättet och betalningsdagen ska avtalas om i uppdragsavtalet.

5 Ersättning för kostnader

Ersättningen utgörs av kostnadsersättning, ersättning för särskilda kostnader och startersättning. Det är viktigt att det finns en detaljerad beskrivning av kostnadsersättningarna i familjevårdens instruktion.

Kostnadsersättning

Till familjevårdaren betalas ersättning för de faktiska kostnaderna för vård och underhåll av en person i familjevård (kostnadsersättning), dock minst 410,66 euro per person i familjevård per kalendermånad, om inte något annat har överenskommit i uppdragsavtalet. Kostnadsersättningens minimibelopp kan även sänkas, om det finns särskilda skäl för det.

Kostnadsersättningen täcker de normala utgifterna för den som är i familjevård i fråga om mat, boende, fritidssysselsättningar, personliga behov och annat underhåll samt de normala hälsovårdskostnader som inte ersätts med stöd av annan lagstiftning. Dessutom omfattar kostnadsersättningen sådana dispositionsmedel som enligt barnskyddslagen (417/2007) ska ställas till barnets eller den unga personens eget förfogande då han eller hon placeras i familjevård med stöd av den lagen.

17 § 1–2 mom. i familjevårdslagen

Utgifter förorsakade av vård och underhåll ersätts enligt verkliga kostnader. Familjevårdaren är inte underhållsskyldig gentemot den person som vårdas. Faktorer som höjer kostnadsersättningen är bland annat större utgifter än vanligt till följd av skada eller sjukdom och större kostnader än normalt för resor och upprätthållande av kontakt.

Dispositionsmedlen för ett barn under 15 år är ett belopp som motsvarar barnets individuella behov. För den som fyllt 15 år är de lagstadgade dispositionsmedlen (55 § i barnskyddslagen) ett belopp som motsvarar en tredjedel av underhållsstödet (www.fpa.fi). Det finns skäl att justera kostnadsersättningen när barnet fyller 15 år till följd av de lagstadgade dispositionsmedlen och när barnet fyller 17 år och barnbidraget upphör.

Dispositionsmedlen för vuxna i familjevård ingår inte i kostnadsersättningen och betalas inte av familjevårdaren. Dispositionsmedlen bestäms enligt lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (1992). Om de praktiska arrangemangen avtalas med vårdtagarens intressebevakare.

Ersättning för resekostnader som inte ingår i kostnadsersättningen, t.ex. användning av egen bil kan betalas skattefritt

(https://www.vero.fi/sv/Detaljerade_skatteanvisningar/anvisningar/48013/ersattningar_for_kostnader_for_arbetsre2/) enligt Skatteförvaltningens beslut om skattefria resekostnadsersättningar.

I uppdragsavtalet är det bra att avtala om betalningen av kostnadsersättning vid avbrott i familjevården, till exempel under den tid vårdtagaren är intagen på sjukhus. Rekommendationen är att kostnadsersättningen inte ska minskas vid en frånvaro kortare än två veckor. Kostnader som fortlöper under vårdtagarens frånvarotid, som boendekostnader och dispositionsmedel, ska ersättas.

När ett uppdragsavtal ingås ska tydligt klargöras vilka utgifter som ingår i kostnadsersättningen och vad som menas med ersättande av särskilda kostnader.

Ersättande av särskilda kostnader

Utöver kostnadsersättningen ersätts familjevårdaren för sådana särskilda kostnader för terapi och hälsovård som beror på de individuella behoven hos den som är i familjevård samt sådana särskilda studiekostnader för ett barn eller en ung person under 21 år i familjevård som inte ersätts enligt annan lagstiftning.

Utöver de kostnader som avses i 2–4 mom. kan ersättning betalas för särskilda kostnader för semester och särskilda fritidssysselsättningar eller för utrustning som fritidssysselsättningen kräver och för andra särskilda fortlöpande kostnader eller engångskostnader för den som är i familjevård.

17 § 3–4 mom. i familjevårdslagen

I fråga om hur särskilda kostnader ersätts konstateras i SHM:s rapport (2010:15) att det föreligger stora skillnader mellan kommunerna bland annat i hur hobby- och semesterutgifter ersätts. En person i familjevård ska kunna leva ett så normalt familjeliv som möjligt bland annat i fråga om fritidssysselsättningar och semesterfirande.

Startersättning

Till familjevårdaren betalas ersättning för de behövliga kostnaderna för inledandet av vården (startersättning) till ett belopp av högst 2 916,43 euro per person i familjevård.

Familjevårdslag 18 §

Startersättning ges för att täcka kostnader för att inleda familjevården. Sådana kan vara till exempel nödvändiga reparations- och ändringsarbeten i bostaden, möbler, sängkläder, en första uppsättning kläder, leksaker och hobbyredskap som till exempel cykel, skidor, slalomutrustning, ishockeyutrustning och dator. Också inkomstbortfall och kostnader för den förberedande utbildningen kan täckas med startersättning.

Också i grunderna och praxis för hur startersättningen beviljas förekommer det skillnader mellan kommunerna. Det är önskvärt att familjevårdaren och socialarbetaren tillsammans bedömer och listar nödvändiga anskaffningar och gör upp en kostnadskalkyl enligt vilken den placerande kommunen kan betala startersättningen. Startersättningens avskrivningstid varierar mellan 3 och 5 år. Om familjevården upphör efter en kortare tid ska man komma överens om en eventuell återbetalning med beaktande av skälighet och rådande situation eller komma överens om att till exempel redskapen överläts till kommunen. Vidare är det bra att komma överens om hur länge utrustningen kan användas och när den behöver förnyas.

Vid förhandlingen om startersättning är det bra beakta att en nödvändig anskaffning också kan ges till exempel som service till funktionshindrade eller medicinsk rehabilitering inom hälsovårdsservicen.

Indexbindning

Beloppen av de kostnadsersättningar som nämns i 17 och 18 § samt som fastställts i uppdragsavtalet ska justeras kalenderårsvis från och med ingången av året i enlighet med den årliga ändringen av levnadskostnadsindex för oktober det föregående året (oktober 1951=100).

19 § i familjevårdslagen

6 Barnbidrag

I uppdragsavtalet avtalas om till vem barnbidraget för ett familjevårdsplacerat barn betalas. Familjevårdsförbundet rekommenderar att det med kommunens samtycke betalas till familjevårdaren. Då räknas det placerade barnet som familjehemsfamiljens barn i den graderade höjningen av barnbidraget.

Om kommunen själv lyfter barnbidraget som ersättning för vården (14 § i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården) ska detta beaktas i kostnadsersättningen. Om man i uppdragsavtalet har kommit överens om att barnbidraget betalas till familjevårdaren kan inte kommunen ensidigt ändra avtalet och lyfta barnbidraget.

7 Handikappbidrag för barn under 16 år

Kommunen har rätt att lyfta handikappbidraget som ersättning för vården (14 § i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården).

Om kommunen lyfter handikappbidraget ska vårdarvodet bedömas i relation till hur mycket vård personen behöver (15 § 1 mom. i familjevårdslagen).

8 Rätt till ledighet

Om inte något annat har överenskommits i uppdragsavtalet, ska kommunen eller samkommunen ordna möjlighet för familjevårdaren till en ledighet vars längd är en vardag för varje kalendermånad under vilken vårdaren med stöd av uppdragsavtalet har arbetat minst 14 dygn som familjevårdare.

Den kommun eller samkommun som svarar för ordnandet av familjevården ska se till eller vid behov lämna sådant bistånd att den som är i familjevård tillhandahålls ändamålsenlig vård under den tid familjevårdarens ledighet varar.

13 § i familjevårdslagen

Avsikten med ledigheten är att ge familjevårdaren en möjlighet att komma loss från uppgiften som i övrigt binder upp och att stödja familjevårdarens arbetshälsa.

Inom familjevården för personer med funktionsnedsättning och äldre varierar antalet lediga dagar i regel mellan 3 och 3,5 dygn per månad.

Kommunen eller samkommunen kan ordna den avlösarservice som behövs under familjevårdarens ledighet eller annan tillfällig frånvaro genom att ingå ett uppdragsavtal med en person som uppfyller kraven i 6 § i

familjevårdslagen och där personen förbinder sig att ge vården i familjevårdarens eller den vårdbehövandes hem. Avlösningen kan ordnas på detta sätt om familjevårdaren samtycker och arrangemanget kan anses förenligt med den vårdbehövandes bästa.

Olika sätt att ordna ledighet för familjevårdare:

- genom ett uppdragsavtal som kommunen ingår med avlösaren enligt 14 § i familjevårdslagen då avlösaren kommer till familjevårdarens hem
- vårdtagarna erhåller kortvarig familjevård hos någon annan familjevårdare eller på en annan vårdplats som kommunen ordnar
- familjevårdarens ledighet kan ordnas hemma hos barnets stödfamilj om familjevårdaren och kommunen är överens om lösningen och familjevårdaren kan lösgöra sig från uppgiften och ansvaret under den lediga tiden
- kommunen bidrar ekonomiskt eller på något annat sätt (t.ex. servicesedel) i att ordna en avlösare för familjevårdaren

Betalning av arvode under ledigheten: Arvode betalas under den lediga tid som avtalats i uppdragsavtalet.

Ersättning för kostnader under ledigheten: När familjevårdaren själv ordnar och bekostar sin ledighet eller kommunen ordnar avlösning i familjevårdarens hem, ska kostnadsersättningen betalas till fullt belopp. Om avlösningen ordnas någon annanstans än i familjevårdarens hem ska familjevårdaren också då ersättas för de verkliga kostnader som familjevården orsakar. Sådana kostnader är till exempel boendekostnader och dispositionsmedel.

I det uppdragsavtal som ingås med en avlösare ska parterna:

- 1) komma överens om beloppet och utbetalningen av vårdarvodet till avlösaren,
- 2) vid behov komma överens om ersättning för de kostnader som avlösaren orsakar,
- 3) komma överens om uppdragsavtalets giltighetstid,
- 4) vid behov komma överens om andra frågor som gäller den vård som avlösaren ger.

Avlösaren står inte i anställningsförhållande till den kommun eller samkommun som har ingått avtalet. På utbildning och stöd som ordnas för avlösare tillämpas 15 § och på den sociala tryggheten för avlösare tillämpas 20 §.

14 § i familjevårdslagen

9 Utbildning och stöd för familjevårdare samt samarbetet mellan familjevårdaren och kommunen

I det uppdragsavtal som ingås mellan en familjevårdare och kommunen eller samkommunen ska parterna komma överens om:

- 6) förberedelse, handledning och utbildning för familjevårdaren och hur dessa ska genomföras

- 6a) ordnandet av undersökningar av välmående och hälsa
9) samarbetet mellan kommunen och familjevårdaren.

10 § i familjevårdslagen

Den kommun eller samkommun som svarar för ordnandet av familjevården ska på det sätt som antecknas i uppdragsavtalet se till att familjevårdaren får den förberedelse, handledning och utbildning som behövs och att den som har för avsikt att arbeta som familjevårdare får förberedande utbildning. För att ordna det stöd som behövs under familjevården ska en ansvarig arbetstagare utnämnas för familjevårdaren för varje vårdbehövande. Familjevårdaren ska ges tillräcklig möjlighet att få stöd och möta den ansvariga arbetstagaren.

15 § i familjevårdslagen

Kommunen ska vid behov, enligt vad som överenskoms i uppdragsavtalet, för familjevårdare ordna undersökningar av välmående och hälsa samt social- och hälsovårdstjänster som stöder deras välmående. För familjevårdare på heltid ska möjlighet till undersökning av välmående och hälsa ordnas minst vartannat år.

15a § i familjevårdslagen

Avseende samarbetet mellan familjevårdaren och kommunen ska man bland annat avtala om samsamarbetsformer, omfattning och genomförande samt hur man håller kontakt. Av uppdragsavtalet ska också tydligt framgå familjevårdarens möjlighet att träffa sin ansvarsperson och få tillräckligt med stöd.

De social- och hälsovårdstjänster och det övriga stöd som personen i familjevård behöver finns antecknade i klient- eller serviceplanen. De bestämmer i stor utsträckning också det stöd som familjevårdaren behöver. De tjänster som antecknats i planen är bindande för den placerande kommunen. Stöd för familjevården behandlas i avsnitt 7 i informationspaketet.

10 Utredning av förhållandena i familjehemmet

Antecknas datum, när hemmets har godkänts som familjehem.

11 Anmälningsskyldighet och tillsyn

Familjevårdaren är skyldig att anmäla förändringar i familjevården till den ansvariga arbetstagaren i den kommun som placerat den vårdbehövande och till den kommun där familjehemmet finns (21 § i familjevårdslagen).

Den placerande kommunen får inspektera verksamheten och lokalerna på familjevårdsplatsen när det finns grundad anledning att förrätta en inspektion (22 § i familjevårdslagen).

Familjevårdaren förbinder sig att iaktta tystnadsplikt och förbudet mot utnyttjande av uppgifter (15 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården).

12 Uppsägning av uppdragsavtal

Med stöd av 12 § i familjevårdslagen kan kommunen eller familjevårdaren säga upp uppdragsavtalet så att det upphör att gälla två månader efter uppsägningen. För att undvika missförstånd är det bra att göra uppsägningen skriftligt. I uppdragsavtalet kan man också avtala om annan uppsägningstid eller annat förfaringsätt.

Det är viktigt att skilja på uppsägning och hävning. När ett uppdragsavtal hävs är det fråga om att familjehemmet eller familjevården är olämplig eller bristfällig. Om sådant konstateras ska den kommun som svarar för ordnandet av vården försöka se till att bristen avhjälpas. Om så inte sker eller det inte är möjligt att avhjälpa bristen kan kommunen upphäva uppdragsavtalet omedelbart.

13 Bilagor

Vårdnadstagarens klient- eller serviceplan samt vid behov andra behövliga bilagor.

14 Justering av uppdragsavtalet

Uppdragsavtalet ska ses över på grund av ändringar som gäller vårdens varaktighet eller innehåll samt också annars om det finns skäl till det.

10 § 2 mom. i familjevårdslagen

15 Underskrifter

Familjevårdaren förbinder sig att tillhandahålla god familjevård i enlighet med klient- eller serviceplanen.

Familjevårdaren har rätt att få väsentlig information om den placerade personens livssituation, hälsa och historia (17 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården).

Den undertecknande kommunen tecknar en pensionsförsäkring och en lagstadgad olycksfallsförsäkring för familjevårdaren/familjevårdarna som undertecknat uppdragsavtalet (20 § i familjevårdslagen).

Familjevård för unga i eftervård

Då eftervården av en ung person sker som familjevård ska ett uppdragsavtal om vården ingås med familjevårdaren. Uppdragsavtalet grundar sig på den ungas klientplan, utifrån vilket även det stöd familjevårdaren behöver ska antecknas i uppdragsavtalet.

7 Stöd och samarbete för god familjevård

För en god och högklassig familjevård är ett välfungerande samarbete och stöd i rätt tid och av rätt slag av största vikt. När stödet och samarbetet fungerar kan även bedömningen och uppföljningen av familjevården genomföras på avsett sätt. Stödet omfattar utöver det stöd som ingår i familjevårdslagen även stöd som t.ex. kollegialt stöd eller kamratstöd till familjevårdaren och dennes familj samt stöd till personen i familjevård och hans eller hennes närstående.

Grunden för ett välfungerande stöd är att familjevårdaren och hans eller hennes ansvarsperson samarbetar. Barn och unga inom barnskyddets familjevård har också en egen ansvarsperson med stöd av barnskyddslagen. För att kunna stödja det placerade barnet och hela familjehemsfamiljen bör alla anställda ha en gemensam syn på familjevården och stödbehovet.

För ett gott samarbete behöver man utöver att dela med sig av information även värdesätta andras uppgifter och ha interaktiva färdigheter. I synnerhet när det gäller familjevård av barn finns det ofta starka känslor närvarande i olika situationer av samarbete. Platsen där familjevården ges är familjevårdarens privathem och det är inte fråga om ett arbetsförhållande. Det här är omständigheter det är bra att tillsammans konstatera redan i början av placeringen för att ge samarbetet en bra start.

Med tanke på samarbetet är det också bra att öppna upp de anställdas och familjevårdarens olika roller och uppgifter. I bästa fall kompletterar de varandra och underlättar bedömningen av behovet av stöd och arrangemangen kring det. De anställda ska helst också känna till innehållet i familjevårdarnas förberedande utbildning i tillräcklig omfattning.

För tillhandahållandet av rätt stöd är det viktigt att kontakten mellan de anställda och familjevårdaren är regelbunden. När stödet planeras är det viktigt att lyssna på familjevårdaren och dennes erfarenheter för att hitta flexibla och individanpassade stödformer. Samtidigt som man tillsammans planerar stödet kan man bedöma familjevården ur allas synvinklar.

Det är viktigt att skraddarsy stödet tillsammans med familjevårdaren. Här bör man utgå från vårdtagarens behov och situation och dennes klient- eller serviceplan. I startskedet finns det ofta behov av ett intensivt stöd. På det här sättet kan man lägga en bra grund för familjevården och samarbetet.

Oväntade förändringar i familjevårdarens situation eller hans eller hennes familj, som till exempel sjukdom, förutsätter ofta omorganiseringar och hela familjen kan behöva stöd. Även vid en skilsmässa är det viktigt att beakta alla barn i familjen. Socialarbetaren behövs också vid familjevårdarens sida om en långvarig familjevård, som kanske pågått i tiotals år, upphör eller om den person som finns placerad i familjen avlider.

Ett placerat barns återförening med ursprungsfamiljen och den ofta långvariga bedömning som det är förknippat med kan vara påfrestande för hela familjehemmet och därför ska det finnas tillräckligt med stöd för hela familjen. Ändrade vårdplatser och oförutsedda avslut av placeringar är alltid särskilda situationer där det krävs kunskap, stöd och gott samarbete. Om placeringen upphör på grund av att familjevårdaren obefogat misstänks för illabehandling av barnet eller den unga krävs det att barnskyddsarbetarna har specialkompetens för att undvika att relationerna bryts i onödan.

Olika former av stöd till familjevårdare

Stödformerna inom familjevården kan indelas i stöd enligt familjevårdslagen, kollegialt eller kamratstöd och annat stöd.

Stödformer enligt familjevårdslagen

Ekonomiskt stöd

Vårdarvudet bestäms enligt hur krävande och bindande vården är. För familjevårdare i huvudsyssla är vårdarvudet ofta den enda inkomsten. Den ekonomiska tryggheten påverkar också hur familjevårdaren orkar i sitt arbete. Att avtala om vårdarvudet är således en viktig del i placeringsprocessen.

Fortbildning och arbetshandledning

För att familjevården ska lyckas är det viktigt att satsa på fortbildning och arbetshandledning för familjevårdarna. Numera uppfattas fortbildning och arbetshandledning som en skyldighet, inte enbart som en rättighet i enlighet med familjevårdslagen. Hur viktig arbetshandledningen är som stöd för familjevårdarna kommer bra fram i handboken Työnohjaus sijaisvanhemmuuden tukena som kan laddas ner på Familjförbundets webbsidor (www.perhehoitoliitto.fi).

För att familjevårdarna ska kunna delta i fortbildningar och arbetshandledning förutsätts i allmänhet avlösare eller att vården ordnas på annat sätt. Kommunen kan bidra genom att bevilja familjevårdare servicesedlar för detta.

Familjevårdarens ansvariga arbetstagare och samarbetet

En ansvarig arbetstagare som ansvarar för stödet till familjevårdaren ska utses. Familjevårdaren ska ha möjlighet att i tillräcklig omfattning träffa den ansvariga arbetstagaren och få stöd för att kunna tillhandahålla en god familjevård. Tillräcklig kontakt bidrar också till ett fungerande samarbete.

Familjevårdarens ledighet

Rätten till ledighet är primärt en stödform för att familjevårdaren ska orka i sitt arbete. Ledighet och möjlighet att komma bort från den bindande och ofta krävande uppgiften är till stöd för en god familjevård och den placerade personens välmående.

Kontroll av hälsan och välmåendet

Syftet med dessa kontroller är att främja familjevårdarens välmående och hälsa. Fokus ligger på att stödja familjevårdarens resurser och tillhandahålla förebyggande åtgärder för att problem inte ska uppstå och utvecklas.

Vid kontrollerna utreds familjevårdarens välmående, hälsa och funktionsförmåga genom kliniska undersökningar eller andra ändamålsenliga och tillförlitliga metoder. Därefter avtalar man om fortsatta

åtgärder. Kontrollerna görs av yrkespersonal inom hälsovården, t.ex. en hälsovårdare som har specialiserat sig på de särskilda frågor som uppgiften som familjevårdare är förknippad med.

Kollegialt stöd och kamratstöd

Kollegialt stöd är en av de viktigaste formerna för emotionellt stöd, som av familjevårdarna upplevts som bra. Nya kollegiala stödformer inom familjevården är mentorering och ombudmannaverksamhet. Mentorering innebär att en erfaren familjevårdare med mentorsutbildning ger en familjevårdare som är ny i uppgiften eller som befinner sig i en utmanande situation kollegial hjälp.

Ombudsmannaverksamhet betyder att en familjevårdare som genomgått ombudsmannautbildning är frivillig stödperson utifrån sin egen erfarenhet för en annan familjevårdare till exempel då uppdragsavtal ska ingås eller vid förhandlingar som gäller förändringar.

Familjevårdsförbundet arrangerar veckoslut med kollegiala stödpersoner för personer som är familjevårdare för ett barn i slkten, för personer som är ensamma familjevårdare, för vikarier och för personer för vilka placeringen har hävts. Kommunerna möjliggör detta kollegiala stöd genom att delta i kostnaderna för veckoslutet. Likaså ordnar Familjevårdsförbundet kollegialt stöd för familjevårdare för äldre personer via chaten *Perhehoitopulina* (prata fritt om familjevården).

Familjevårdarna får råd och stöd även av familjevårdare som på frivillig grund fungerar som kollegiala experter. Detta sker vanligtvis per telefon, men en del av de kollegiala experterna finns även på nätet, till exempel i en sluten grupp på Facebook.

Regionala kollegiala grupper finns i varierande grad runtom i landet. Oftast ligger ansvaret för att starta sådana hos Familjevårdsförbundets regionala föreningar och dess aktiva familjevårdare. För att familjevårdaren ska kunna delta i en kollegial stödgrupp krävs att en avlösare ordnas och då kan också kommunens stöd behövas. Kommunens hjälp behövs även ofta för att hitta en lokal.

Inom Familjevårdsförbundets regionala föreningsverksamhet är det möjligt för familjevårdare och deras familjer att träffa varandra. Förbundets ungdomsarbete arrangerar tillsammans med Sinut ry läger och evenemang för placerade ungdomar och syskonen i familjehemmet.

Utöver familjevårdarna bör även barn och ungdomar i familjevård och deras föräldrar erbjudas kamratstöd (www.voikukkia.fi).

Kamratstöd och kollegialt stöd via nätet finns tillgängligt i allt större utsträckning. För medlemmarna i Familjevårdsförbundets medlemsföreningar finns ett eget extranät och en diskussionsspalt på webben där man kan få stöd av personer med egen erfarenhet.

Annat stöd

I synnerhet för dem som arbetar som familjevårdare i huvudsyssla är uppgiften såväl bindande som krävande. Det finns få lediga dagar och inte tillräckliga möjligheter att pusta ut. Det skulle behövas mycket mer praktisk hjälp för att underlätta familjevårdarnas vardag. Att få hjälp till exempel med hemsysslor och vårdnaden om de placerade personerna, deras fritidsintressen och transporter skulle ge familjevårdarna stöd att bättre orka i arbetet. Vidare borde familjehemsfamiljer också ha möjlighet till hemservice enligt socialvårdslagen. Den placerande kommunen kan också erbjuda vardagshjälp i form av servicesedlar.

Om familjevårdaren själv köper tjänster av privata tjänsteproducenter för att få hjälp i sin vardag berättigar den köpta tjänsten till hushållsavdrag till den del som inte baserar sig på familjevårdarens inkomstförvärv. Hushållsavdraget räknas således ut enligt antalet personer i familjevårdsfamiljen och antalet placerade personer.

I familjevården inom barnskyddet är känslorna starkt närvarande i samarbetet såväl med barnets föräldrar som med de anställda. Emotionellt stöd till familjevårdarna är oerhört viktigt i synnerhet i konfliktsituationer. Den förhandlingsmodell som Familjevårdsförbundets experter har utvecklat för kriser och andra särskilda situationer tar speciellt hänsyn till det emotionella stöd som familjevårdare behöver.

Familjevårdsförbundet erbjuder telefonservice för familjevårdare till hjälp i situationer då familjevårdaren oroar sig för barnet eller den unga som placerats i hans eller hennes vård eller för sin egen ork. Tukiluuri (Stödluren) startade som ett försök 2015. En erfaren psykolog svarar och alla samtal är konfidentiella. Man kan ringa anonymt till Tukiluuri.

Stöd till personer i familjevård

Barn och unga

Stöd till unga som ska börja ett självständigt liv:

- En bra och i god tid uppgjord eftervårdsplan: studier, arbetsliv, boende, hobbyer, stöd och tjänster
- Ekonomiskt stöd, dispositionsmedel, studiestöd, egna inkomster
- Plan för användningen av medlen för eget hushåll
- Stöd till närstående till den unga på väg mot självständighet och vuxenliv, relationsstöd
- Stödperson
- Plan och information om stödåtgärder och tjänster sedan eftervården avslutats (76 § i barnskyddslagen, 2007)

Vuxna

Stöd till vuxna i familjevård:

- Transporttjänster
- Personlig hjälp
- Hobbyer
- Hemsjukvård
- Arbets- och dagverksamhet
- Lägrverksamhet (bl.a. De Utvecklingsstördas Stödförbund)
- Besök i familjehemmet av församlingsanställda
- Frivilligverksamhet (t.ex. väntjänst)
- Medborgar- och arbetarinstitutens tjänster
- Vårldstjänster (fot- och handvård, frisör- och massagetjänster i familjehemmet med vårdtagarens medel)
- Rekreatiionsverksamhet (utfärder, teater, konserter osv.)

Nätverket FASD Finland

Nätverket FASD Finland är grundat av Handikappförbundet (Kehitysvammaliitto) och erbjuder stöd genom att sammanföra FASD-kunskap och -expertis som finns runt om i Finland. Nätverket är öppet för FASD-unga, deras närstående och familjevårdare och yrkesfolk inom olika områden.

Syftet med nätverket är att stärka kännedomen om FASD, sprida kunskap om prenatal alkoholexponering och dess effekter, utveckla nödvändiga stöd- och rehabiliteringstjänster samt förbättra situationen för FASD-barn, -unga och -vuxna.

Ytterligare information: www.kehitysvammaliitto.fi > På svenska > Intellektuell funktionsnedsättning > FASD

Förbundet för Familjevård i Finland rf och de regionala medlemsföreningarna

Förbundet för Familjevård i Finland rf fungerar som en paraplyorganisation för 21 regionala medlemsföreningar samt Sinut ry. Till dessa föreningar hör cirka 4 200 familjevårdare. Föreningarna arrangerar rekreation och kollegialt stöd för sina medlemmar och medlemsfamiljer. Även utbildningar och påverkansarbete ingår i föreningsverksamheten.

Som medlem av föreningen får familjevårdare bland annat tidningen Perhehoito, kollegialt stöd och information, rabatt på förbundets utbildningar och evenemang samt information om familjesemestrar som understöds av Maaseudun Terveys- ja Lomahuolto ry och om FPA:s Kiila-rehabiliteringar som Förbundet för Familjevård ansöker om. Medlemskapet ger möjligheter att delta och verka i den egna föreningen och i samarbete med Förbundet för Familjevård påverka familjevårdens och familjevårdarnas ställning. Förbundet för Familjevård erbjuder också rådgivning, stöd och konsultation för juridiska frågor.

Familjevårdsförbundets ungdomsarbete

Familjevårdsförbundets ungdomsarbete har som viktigaste uppgift att tillsammans med Sinut ry ge unga i familjehem möjligheter till kamratstöd. Sinut ry är en egen riksomfattande förening för både placerade unga och familjehemssyskon.

Ungdomsarbetet ordnar årligen både riksomfattande och regionala läger samt olika evenemang och tillställningar. Kamratstöd ges även på sociala medier. Läs mer om Sinut ry på webbadressen www.sinut.fi. Både placerade unga och familjehemsföräldrarnas 13 år fyllda biologiska barn kan gå med i Sinut.

Familjevårdsförbundets medlemsföreningar:

- Etelä-Karjalan Perhehoitajat ry
- Etelä-Pohjanmaa Sijaisvanhemmat ry
- Etelä-Savon Perhehoitajat ry
- Helsingin psykiatrinen perhehoitajat ry – Helsingfors psykiatriska familjevårdare
- Hämeen Perhehoitajat ry
- Kainuun Perhehoitajat ry
- Keski-Pohjanmaan Perhehoitajat ry

- Keski-Suomen Perhehoitajat ry
- Keski-Suomen Sijaisvanhemmat ry
- Kymenlaakson Perhehoitajat ry
- Lapin Perhehoitajat ry
- Oulun Seudun Perhehoitajat ry
- Pirkanmaan Perhehoitajat ry
- Pohjois-Karjalan Perhehoitajat ry
- Pohjois-Savon Perhehoitajat ry
- Päijät-Hämeen Sijaisvanhemmat ry
- Satakunnan Perhehoitajat ry
- Satakunnan Sijaisvanhemmat ry
- Suomen Sijaishuoltajien Liitto - SINUT ry
- Uudenmaan Sijaisperheet ry – Nylands Fosterfamiljer rf
- Varsinais-Suomen Perhehoitajat ry
- Varsinais-Suomen Sijoituslasten Vanhemmat ry (SILAVA)

Samverkande medlemmar

- Nuorten Ystävät ry - De ungas vänner rf
- SOS-Lapsikylä ry - SOS-Barnbyar rf

Föreningarnas kontaktuppgifter finns på Familjevårdsförbundets webbsidor på www.perhehoitoliitto.fi. På samma adress finns det också en elektronisk blankett där man kan ansluta sig som medlem.

8 Tillsyn över familjevården

Genom att stärka tillsynen över familjevården vill man förbättra familjevårdens kvalitet och trygghet. Bestämmelser om tillsynen finns i familjevårdslagen. Kommunen ansvarar för att ordna och tillse den uppdragsbaserade familjevården. Social- och hälsovårdsministeriet leder, styr och övervakar socialtjänsterna. Den uppdragsbaserade familjevården jämföras med tjänster som produceras av den offentliga sektorn själv och därför tillämpas inte lagen om privat socialservice (922/2011).

Enligt publikationen Stöd för verkställigheten av familjevårdslagen (SHM 2017) ska prioriteten i tillsynen vara ett tillräckligt stöd i familjevården för att man ska kunna förebygga brister och missförhållanden eller ingripa i dem i ett tidigt skede.

Ett tillsynsbesök enligt familjevårdslagen kan basera sig antingen på en anmälan som gäller oro för familjevårdens kvalitet eller på ett förankat, till exempel årligt besök där man går igenom frågor i anslutning till familjevården. Då behöver man inte ange någon särskild anledning i familjevårdslagen för besöket. Vid träffen kan man till exempel gå igenom läget för de personer som vårdas i familjen, hur tjänsterna fungerar och hur familjevårdaren själv mår och hans/hennes behov av stöd.

Familjevårdaren är skyldig att anmäla förändringar i familjevården till den ansvariga arbetstagaren i alla kommuner som placerat vårdbehövande i familjevården och till den kommun där familjehemmet finns (21 § i familjevårdslagen).

Anmälningsskyldigheten gäller alla familjevårdare oberoende av avtalsform. Som förändring anses till exempel att en ny familjemedlem från en annan kommun flyttar in eller att en person som tidigare har varit kortvarigt placerad flyttar in permanent i familjehemmet.

Enligt barnskyddslagen ska den placerande kommunen när ett barn har placerats i någon annan kommun än den själv meddela barnets placering och när placeringen avslutas till det organ som ansvarar för socialvården i placeringskommunen som ska föra register över barn som placerats inom dess område. På detta sätt vet placeringskommunen att ordna de tjänster och stödåtgärder samt övervakningen av platsen för vård utom hemmet. (78 § i barnskyddslagen)

Det är den placerande kommunens uppgift att tillse att barnets placering i familjevård genomförs i enlighet med barnskyddslagen och att barnet under placeringen får de tjänster och det stöd som placeringskommunen ska ordna.

Om den kommun som placerat barnet upptäcker sådana missförhållanden eller brister i verksamheten på platsen för vård utom hemmet som kan påverka vården eller omsorgen om de placerade barnen, ska den omgående underrätta den placeringskommun och det regionförvaltningsverk samt andra kommuner som enligt dess vetskap har placerat barn på samma plats för vård utom hemmet om saken. (79 § i barnskyddslagen)

Den kommun som placerat den vårdbehövande ska se till att placeringen i familjevård genomförs enligt denna lag och att den vårdbehövande under den tid placeringen varar får den service och de stödåtgärder som behövs av den kommun där personen är placerad. Det ansvariga organet för socialvården i både placerarkommunen och i placeringskommunen får inspektera verksamheten på platsen för familjevård enligt denna lag samt de verksamhetsenheter och lokaler som används vid ordnandet av verksamheten när

det finns grundad anledning att förrätta en inspektion. Lokaler som används för boende av permanent natur får inspekteras bara om det är nödvändigt för att säkerställa klientens ställning och behörig service.

En inspektion får förrättas utan förhandsanmälan. Inspektören ska ges tillträde till alla lokaler på platsen för familjevård. Protokoll ska föras över inspektionerna. Inspektören har rätt att ta fotografier under inspektionen.

Om familjehemmet eller den vård och fostran som ges där konstateras vara olämpliga eller bristfälliga, ska organet försöka avhjälpa bristen med hjälp av styrning. Om bristen inte har avhjälpats inom utsatt tid ska organet se till att vården av den vårdbehövande ordnas på ett sätt som är förenligt med personens bästa och behov. Vid behov ska de vårdbehövande flyttas till ett annat vårdställe som svarar mot deras behov.

22 § 1–3 mom. i familjevårdslagen

Anmälningsskyldighet om missförhållanden inom socialtjänsten

Enligt 48 § i socialvårdslagen ska även en person som arbetar i ett uppdragsförhållande meddela om missförhållanden i klientens socialvård. Anmälan kan göras trots sekretessbestämmelserna.

Personer som ingår i socialvårdens personal eller arbetar med motsvarande uppgifter i ett uppdragsförhållande eller som självständiga yrkesutövare ska agera så att den socialservice som ges till klienten är högklassig.

En person som avses ovan i 1 mom. ska utan dröjsmål meddela den person som ansvarar för verksamheten om han eller hon vid skötseln av sina uppgifter lägger märke till eller får kännedom om ett missförhållande eller en uppenbar risk för ett missförhållande vid tillhandahållandet av socialvård för klienten. Den person som tar emot anmälan ska anmäla ärendet till den ledande tjänsteinnehavaren inom kommunens socialvård.

Anmälan kan göras trots sekretessbestämmelserna.

Kommunen och en privat serviceproducent ska informera sin personal om anmälningsskyldigheten och omständigheter i anslutning till tillämpningen av den. Anvisningar för förfaringssätten vid tillämpningen av anmälningsskyldigheten ska ingå i planen för egenkontroll som avses i 47 §. Den person som gjort anmälan får inte bli föremål för negativa motåtgärder till följd av anmälan.

48 § i socialvårdslagen

9 Familjevårdaren och arbete utanför hemmet

Allt oftare förutsätter den placerande kommunen att åtminstone den ena av familjevårdarna stannar hemma och på heltid ansvarar för vården av det barn eller den unga som placerats i familjevård hos dem. Inom familjevården för vuxna är uppdraget nästan undantagslöst en heltidssyssla. Att helt eller för en viss tid sluta förvärvsarbete innebär ofta ett stort beslut för familjevårdaren och förutsätter ingående förhandlingar om vårdarvodet. Arbetslivslagstiftningen erbjuder möjligheten att vara borta från arbetslivet under en viss tid bland annat i form av vård- och alterneringsledighet.

Vårdledighet

Familjevårdaren HAR rätt att stanna hemma och vårda ett placerat barn tills barnet fyller 3 år.

4 kap. 3 § i arbetsavtalslagen

Partiell vårdledighet

Familjevårdare KAN få partiell vårdledighet för att vårda ett familjevårdsplacerat barn

- till utgången av det andra läsåret i barnets grundläggande utbildning
- vid förlängd läroplikt till utgången av barnets tredje läsår

4 kap. 4 § i arbetsavtalslagen

Tillfällig vårdledighet

Familjevårdaren HAR rätt till tillfällig vårdledighet under högst 4 arbetsdagar för att vårda ett familjevårdsplacerat barn under 10 år som plötsligt insjuknat.

4 kap. 6 § i arbetsavtalslagen

Frånvaro för vård av familjemedlem eller någon annan närstående

Om en arbetstagares familjemedlem eller någon annan närstående är i behov av särskild vård ska arbetsgivaren försöka ordna arbetet så att arbetstagaren HAR möjlighet att utebli från arbetet för viss tid. Det finns inga bestämmelser för frånvarons maximi- eller minimilängd.

4 kap. 7a § i arbetsavtalslagen

Frånvaro av tvingande familjeskäl

En arbetstagare HAR rätt till tillfällig frånvaro från arbetet, om hans eller hennes omedelbara närvaro är nödvändig på grund av en oförutsägbart och tvingande orsak i samband med en sjukdom eller olycka som drabbat hans eller hennes familj.

4 kap. 7 § i arbetsavtalslagen

Hemvårdsstöd

Ett placerat barn i familjevård berättigar INTE till hemvårdsstöd.

19 § i lagen om stöd för hemvård och privat vård av barn 1128/1996,
www.kela.fi/web/sv/barnavardsstod

Partiell eller flexibel vårdpenning

Partiell (1–2-klassare) eller flexibel (under 3 år) vårdpenning betalas INTE för ett omhändertaget barn. Som en stödform inom öppenvården kan stöd för ett placerat barn fås under högst 3 månader.

19 § i lagen om stöd för hemvård och privat vård av barn 1128/1996,
www.kela.fi/web/sv/barnavardsstod

Alterneringsersättning

Alterneringsersättning och vårdarvode kan erhållas samtidigt. Familjevårdsarvodet kan påverka alterneringsersättningens belopp om det anses att familjevården bedrivs i inkomstsyrte.

Lag om alterneringsledighet 2002, 2 § 3 mom och 15 §

En familjevårdare kan inte vara alterneringsledig.

Deltidstillägg

TE-byråerna beviljar inte längre behovsprövat deltidstillägg till dem som frivilligt övergår till deltidsarbete.

http://www.te-tjanster.fi/te/sv/arbetsokande/yrkesval_och_utbildning/val_av_yrke_utbildning/andring_i_karriaren/index.html

Dagvård

Behovet av dagvård för ett placerat barn kräver alltid ett noggrant övervägande. Placeraren kan ekonomiskt stödja att familjevårdaren stannar hemma. Dagvården ordnas av familjevårdarens hemkommun som tar ut kostnaderna av den placerande kommunen. Dagvårdsavgiften tas aldrig ut av familjehemsföräldrarna.

10 Familjevårdarens socialskydd

Sjukdagpenning

Om vården i familjehemmet fortgår under familjevårdarens sjukledighet har familjevårdaren rätt att få både sjukdagpenning och vårdarvode samt kostnadsersättning. Vid ansökan om sjukdagpenning behövs ett läkarintyg över sjukdomen.

I samband med beslutet om beviljande av sjukdagpenning bedömer FPA familjevårdarens arbetsförmåga utifrån den utredning familjevårdaren lägger fram. Familjevårdaren ska i sin ansökan om sjukdagpenning redogöra för vilka familjevårdaruppgifter hon eller han inte kan sköta på grund av sjukdomen eller skadan samt vem som sköter uppgifterna under sjukledigheten. Familjen kan till exempel köpa tillfällig hjälp i hushållssysslorna och på så sätt trygga en fortsatt god familjevård trots sjukledigheten.

Familjevårdaren har rätt att få sjukdagpenning efter självrisktiden, dvs. dagen för insjuknandet + 9 vardagar, varvid dagpenningens belopp räknas utifrån från de fastställda beskattningsbara inkomsterna (sjukförsäkringslag 2004). Den som ansöker om sjukdagpenning har dock rätt att lämna in en utredning över sina inkomster under de sex månader som föregår tiden för arbetsförmåga eller förmånsperioden. Om det har skett en förändring i inkomsten på 20 procent jämfört med den senast fastställda inkomsten i beskattningen, bestäms dagpenningen enligt de senaste inkomsterna. Sjukledighet och sjukdagpenning möjliggör vård och återhämtning. I uppdragsavtalet är det bra att avtala om att placerarkommunen betalar vårdarvode under sjukledighetens självrisktid.

Att inte ta ut sjukledighet kan inverka på försäkringsersättningarna om sjukdomen eller skadan återkommer och man inte kan bevisa dess ursprung genom att hänvisa till sjukledighet.

Ytterligare information: www.fpa.fi

Familjevårdarens föräldradagpenningar

Att sköta ett spädbarn som placerats i familjevård berättigar inte familjevårdare till moderskaps-, faderskaps- eller föräldrapenning. Om familjevårdaren får ett biologiskt barn, beaktas familjevårdsavodet i den arbetsinkomst som utgör grund för föräldraförmånen. Vanligtvis bestäms dagpenningens belopp utifrån inkomsten i den senast fastställda beskattningen. Om inkomsten har stigit med minst 20 procent under de senaste sex månaderna jämfört med den senast fastställda beskattade inkomsten har den som ansöker om föräldradagpenning rätt att lägga fram en utredning och då bestäms dagpenningen enligt de senaste inkomsterna. Närmare uppgifter om hur grunderna för dagpenningen bestäms finns på fpa.fi tillsammans med en räknare, med vilken man själv kan uppskatta storleken på dagpenningen.

Föräldradagpenningens belopp och familjevårdsarvodets inverkan på detta får man genom att vända sig till FPA. Arvodet för familjevården kan ändras så att det betalas till maken/makan varvid det inte finns några hinder för FPA att betala familjedagpenningen till fullt belopp.

Ytterligare information: <http://www.kela.fi/web/sv/barnfamiljer>

Familjevårdarens pensionsskydd

Sedan 1.7.1992 omfattas familjevårdarna av arbetspensionsskyddet. Bestämmelser om familjevårdarens pensionsförmåner finns i pensionslagen för den offentliga sektorn (81/2016). Enligt pensionslagen för den offentliga sektorn försäkras endast familjevårdare som har ingått uppdragsavtal med kommunen eller samkommunen. Under tiden 1992–1997 intjänade man pension på vårdarvoden som översteg en månatlig undre gräns som fastställdes årligen. Från 1998 intjänas pension på alla vårdarvoden utan någon undre gräns.

De pensioner som intjänats före 2005 har en övre gräns och sålunda sammanjämkas den pension som intjänats i familjevårdsarbete fram till 31.12.2004 med de övriga arbetspensioner som intjänats före 2005. Från och med 2005 finns det inte längre någon övre gräns för intjänade pensioner. Familjevårdaren kan utöka sitt pensionsskydd med en frivillig pensionsförsäkring.

När en familjevårdare går i ålderspension och familjevårdsplaceringarna fortgår ska socialarbetaren eller någon annan arbetstagare i den placerande kommunen göra ett s.k. tekniskt avbrott i uppdragsavtalet. På den sista arbetsdagen före pensioneringen avslutas det gällande uppdragsavtalet och om familjevården fortgår ingås ett nytt uppdragsavtal fr.o.m. den första pensionsdagen.

Det rekommenderas att en arbetstagare i kommunen fattar ett myndighetsbeslut eller gör ett utlåtande om detta s.k. tekniska avbrott som familjevårdaren kan bifoga sin ansökan om ålderspension. Om detta inte görs ber Keva om ytterligare information av både kommunen och familjevårdaren.

En person med ålderspension kan alltså fortsätta att arbeta som familjevårdare. Vid ålderspension finns inga inkomstgränser och vårdarvodena tjänar fortsättningsvis in pension.

Ytterligare information: www.keva.fi/sv

Ålderspension

År 2017 trädde en ny pensionsreform i kraft och den påverkar bland annat pensionsåldern och intjänandet av pension. För ålderspensionen höjs den under gränsen stegvis från 63 år till 65 år. Ändringen gäller alla som är födda 1955 och senare. Om en familjevårdare har uppnått pensionsåldern (63 år) före 2017 ändrar pensionsåldern inte även om han eller hon fortsätter att arbeta in på 2017.

De som är födda 1962 är den första årskullen med 65 år som lägsta ålder för ålderspension (år 2027). För dem som är födda 1965 och senare knyts pensionsåldern till livslängdsutvecklingen.

Den övre gränsen för pensionsåldern är alltid fem år högre än den nedre gränsen, dvs. när den nedre gränsen för ålderspension är 65 år är den övre gränsen 70 år.

Från och med början av 2017 intjänas 1,5 % i pension per år på hela arvudet, dvs. arbetstagarens arbetspensionsavgift dras inte längre av från den pensionsgrundande lönen. Under övergångsperioden till 31.12.2025 tjänar 53–62-åringar in 1,7 % pension om året.

Om man går i pension senare, efter att man nått den nedre gränsen för ålderspension, höjs pensionen med en uppskovsförhöjning. Uppskovsförhöjningen är 0,4 % för varje uppskjuten månad (uppskovsförhöjning).

Ytterligare information: www.keva.fi/sv, <https://www.tyoelake.fi/sv/>

Partiell förtida ålderspension

Från och med 2017 finns det ingen deltidspension utan i stället kom partiell förtida ålderspension. Alla som fyllt 61 år kan börja ta ut antingen hälften eller en fjärdedel av sin intjänade pension. Den partiella förtida ålderspensionen minskar den slutliga pensionen permanent. Pensionen minskas permanent med en förtidsminskning som är 0,4 procent för varje månad under vilken personen tar ut den innan han eller hon uppnår den lägsta åldern för ålderspension. Med partiell förtida ålderspension kan man antingen fortsätta att arbeta eller sluta med det. Utöver pensionen tjänar man in ny pension genom att arbeta och det finns ingen övre gräns för hur mycket man får arbeta eller förtjäna.

Ytterligare information: www.keva.fi/sv, <https://www.tyoelake.fi/sv/>

Rehabiliteringsstöd och invalidpension/sjukpension

Sjukdagpenning betalas för högst 300 vardagar. Om sjukdomen är långvarig, men det finns hopp om återhämtning kan arbetspensionsanstalten eller FPA bevilja en arbetsoförmögen person rehabiliteringsstöd (tidsbegränsad invalidpension/sjukpension).

Arbetspensionsanstalten beviljar fullt rehabiliteringsstöd om arbetsförmågan är nedsatt med 3/5 under minst ett år. Om arbetsförmågan är nedsatt med 2/5 under ett år kan arbetspensionsanstalten bevilja partiellt rehabiliteringsstöd. Arvodet för familjevård beaktas när rehabiliteringsstöd beviljas.

Om arbetsförmågan inte kan återställas med hjälp av behandling eller rehabilitering beviljas antingen full invalidpension (arbetsförmågan nedsatt med 3/5) eller delinvalidpension (arbetsförmågan nedsatt med 2/5). Delinvalidpensionen hör inte till FPAs pensioner.

Sjukpension betalas ut enligt folkpensionssystemet om övriga pensioner och ersättningar inte överskrider inkomstgränsen för folkpension. Sjukpensionen fortsätter fram till åldern för ålderspension om det inte sker förändringar i arbetsförmågan.

Under tiden med fullt rehabiliteringsstöd som betalas av arbetspensionsanstalten får man förtjäna högst 40 % av den stabiliserade medelinkomsten och vid partiell invalidpension högst 60 % eller minst 784,52 euro (2019) i månaden. Den stabiliserade medelinkomsten räknas i allmänhet utifrån inkomsterna under de fem kalenderår som föregår arbetsoförmågans början. Man får dock tjäna 784,52 euro (2019) per månad vid sjukpension från FPA.

Förvärvsinkomsterna ska uppges till FPA och arbetspensionsanstalten och det är bra att ta reda på inkomstgränsen hos vardera instansen.

Ytterligare information: www.keva.fi/sv, www.fpa.fi

Rehabiliteringspenning och partiell rehabiliteringspenning

För perioder av anpassningstränings- och rehabiliteringskurser kan familjevårdare få rehabiliteringspenning (lag om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner 2005).

Rehabiliteringspenning förutsätter att personen är förhindrad att utföra sitt eget eller en annans arbete. Som eget arbete räknas bland annat arbete som utförs i ett eget eller en familjemedlems företag. Familjevårdarens arbete ska anses som ett dylikt eget arbete om det utförs på heltid. Om familjevårdare är förhindrade att utföra sitt eget arbete medan de deltar i en rehabiliteringskurs har de rätt till rehabiliteringspenning.

Rehabiliteringspenningen betalas ut till fullt belopp och familjevårdaren är fullständigt förhindrat att sköta sin uppgift under rehabiliteringen. Om familjevårdaren sköter sin uppgift delvis, men minst 40 % av sitt normala dagliga arbete, betalas partiell rehabiliteringspenning till henne eller honom. Den partiella rehabiliteringspenningen är hälften av den fulla rehabiliteringspenningen.

Rehabiliteringspenningen beräknas i regel utifrån arbetsinkomsterna eller en föregående förmån. Rehabiliteringspenningens belopp kan uppskattas med hjälp av den räknare som finns på fpa.fi. På rehabiliteringspenningen verkställs i regel förskottsinnehållning enligt de uppgifter som lämnas av skattemyndigheten.

Rehabiliteringspenningen har ingen självrisktid när rehabiliteringspenning beviljas en förälder som deltar i sitt barns rehabilitering (familjekurser, kurser i anpassningsträning). Med förälder avses förutom barnets förälder också en annan person som vårdar barnet som en förälder. En familjevårdare på heltid fyller detta kriterium.

Samtidigt med rehabiliteringspenningen kan man inte erhålla specialvårdspenning.

Ytterligare information: www.fpa.fi

Specialvårdspenning

Specialvårdspenning kan ansökas för vård eller rehabilitering av ett svårt sjukt barn eller ett barn med funktionsnedsättning under 16 år som är placerat i familjen. Vården eller rehabiliteringen kan ges på ett sjukhus, en sjukhuspoliklinik, specialomsorgsdistriktets poliklinik eller i hemvård i anslutning till dessa. Avsikten med specialvårdspenningen är att ersätta familjevårdaren för inkomstbortfall från ett arbete utanför hemmet och en familjevårdare på heltid för de kostnader som uppkommer då han eller hon under denna tid är förhindrad att sköta familjevårdarens uppgifter med avseende på de andra placerade vårdtagarna.

Specialvårdspenning kan erhållas också för den tid vårdaren deltar i en rehabiliteringskurs eller en kurs i anpassningsträning. Specialvårdspenning betalas till båda familjevårdarna under samma tid, om läkaren har ansett det vara nödvändigt att båda deltar i vården eller rehabiliteringen (gäller inte hemvård).

Specialvårdspenningen är i allmänhet av samma storlek som den sjukdagpenning som personen får och underställd förskottsinnehållning (sjukförsäkringslag 2004).

Samtidigt med specialvårdspenning kan man inte erhålla rehabiliteringspenning.

Arbetslöshetsskydd

Familjevårdarverksamheten ska alltid meddelas till arbets- och näringsbyrån (TE-byrån). TE-byrån beslutar om familjevården är ett hinder för att erhålla arbetslöshetsförmån. Arbetslöshetskassan eller FPA beslutar om förutsättningarna för övriga arbetslöshetsförmåner, bl.a. den förmånsandel som utbetalas.

Även om det vid familjevård med uppdragsavtal inte enligt familjevårdslagen är frågan om företagande uppfattas familjevårdarens uppgift inom arbetsförsäkringssystemet endera som företagsverksamhet eller självsysselsättning. I enlighet med lagstiftningen om arbetsförsäkring räknas som företagare bland andra personer som är i förvärsarbete, men som inte står i ett arbets- eller tjänsteförhållande. Om familjevårdarens syfte är inkomstförvärvande blir personen enligt arbetslöshetsförsäkringssystemet företagare. Familjevårdaren kan anses sysselsätta sig med eget arbete om personen är familjevårdare utan inkomstsyrte.

TE-byrån beslutar om sysselsättningen som företagare eller i eget arbete utgör huvud- eller bisyssla. För att få arbetslöshetsförmån ska familjevårdaren stå till arbetsmarknadens förfogande och får inte vara sysselsatt på heltid (lag om utkomtskydd för arbetslösa; 1290/2002). Om familjevårdsuppgiften är mycket arbetskrävande, till exempel med många vårdtagare som fordrar specialomsorg, kan familjevårdaren inte stå till arbetsmarknadens förfogande. Socialmyndigheten i den placerande kommunen eller den person som ansvarar för tjänsterna till den placerade personen kan genom ett utlåtande intyga sysselsättning i familjevård.

Vid bedömning av familjevårdarens möjligheter att ta emot heltidsjobb bedömer TE-byrån utöver uppdragets sysselsättningsgrad även hur och under vilken tidsram vården för den vårdbehövande kan ordnas, dvs. när familjevårdaren kan frigöra sig från arbetet som familjevårdare om han/hon får ett jobb.

Ifall familjevårdaren har rätt till arbetslöshetsförmån kan han/hon ansöka om denna endera via arbetslöshetskassan (inkomstrelaterad dagpenning) eller FPA (grunddagpenning eller arbetsmarknadsstöd). En förutsättning för inkomstrelaterad dagpenning är att familjevårdaren är medlem av arbetslöshetskassan endera pga tidigare eller nuvarande lönearbete eller företagsverksamhet vid sidan om familjevården. Det lönar sig alltså inte att lämna arbetslöshetskassan även om man blir familjevårdare i huvudsyssla. Det gäller dock att via egen arbetslöshetskassa utreda hur medlemskapet består om man är borta från arbetsmarknaden på grund av familjevårdaruppgiften.

Om man som familjevårdare inte har rätt till inkomstrelaterad dagpenning ska man ansöka om arbetslöshetsförmån på FPA. Hur länge grunddagpenningen och den inkomstrelaterade dagpenningen utbetalas beror på arbetshistorikens längd och varierar från 300 till 500 dagar. Om en arbetslös familjevårdare inte får arbetslöshetsdagpenning kan han/hon ansöka om arbetsmarknadsstöd. För arbetsmarknadsstöd förutsätts inte att arbetsvillkoren uppfylls. Vid behovsprövning av arbetsmarknadsstödet beaktas mottagarens egen inkomst inklusive vårdarvode för familjevården.

Om en arbetslös blir familjevårdare bedöms vanligen inte verksamhetens art som huvud- eller bisyssla under de första fyra månaderna. Om familjevårdaren är arbetssökande får han/hon arbetslöshetsförmån för gällande period.

Det vårdarvode som erhållits för familjevården kan beaktas som inkomst vid beräkning av inkomstrelaterad dagpenning eller grunddagpenning. Då utbetalas arbetslöshetsförmånen jämkad, även för de tidigare nämnda fyra första månaderna. Om familjevårdaren anses arbeta utan inkomstsytte (t.ex. om ett barn har placerats i familjevård med stöd av barnskyddslagen) beaktas inte vårdarvode i arbetslöshetsförmånens andel.

Verksamheten som familjevårdare uppfyller inte de arbetsvillkor som är en förutsättning för arbetslöshetsdagpenning eftersom ett uppdragsförhållande inte är ett arbetsförhållande. Verksamheten som familjevårdare kan dock vara en godtagbar orsak att vara borta från arbetsmarknaden och kan förlänga arbetsvillkorens granskningstid. Granskningstiden är maximalt cirka nio år. När detta bedöms beaktas personens totala arbetshistoria.

Den s.k. aktiveringsmodellen tillämpas inte på familjevårdare med ett gällande uppdragsavtal (lag om utkomtskydd för arbetslösa kap. 6 § 3 a).

Personer sysselsatta som familjevårdare kan i vissa situationer ha rätt att ansluta sig till löntagarnas eller företagarnas arbetslöshetskassa. Eftersom situationerna kan variera rekommenderas att man tar kontakt med arbetslöshetskassan för att utreda sin egen situation. Arbetslöshetskassornas kontaktuppgifter finns på webbsidorna för Arbetslöshetskassornas samorganisation (<https://www.tyj.fi/sv/>).

*Ytterligare information: din egen arbetslöshetskassa, www.kela.fi/web/se, www.tyj.fi/sv,
<http://tyomarkkinatori.fi/fi/itsensa-tyollistaminen/tyottomyyysturva>,
Arbets- och näringsministeriets brev till TE-byråerna 3.4.2019, TEM/573/07.10.02/2019*

Familjevårdarens arbetslöshetsförsäkring

Av familjevårdare som avses i familjevårdslagen ska inte löntagarens arbetslöshetsförsäkringspremie tas ut och arbetsgivaren är inte skyldig att betala arbetsgivarens arbetslöshetsförsäkring (15 § i lagen om finansiering av arbetslöshetsförmåner 1998).

Den så kallade aktivitetsmodellen tillämpas inte på familjevårdare som har ett aktivt uppdragsavdrag (6 kap. 3a § i lagen om ändring av lagen om utkomstskydd för arbetslösa 1138/2017).

Ytterligare information: <https://www.tyollisyysrahasto.fi/sv/>

Studiestöd

De studiestöd som är möjliga för familjevårdare är vuxenutbildningsstöd, utbildningsstöd, utbildningsdagpenning och studiepenning. Utöver dessa kan en familjevårdare som studerar få allmänt bostadsbidrag eller dess förhöjning som beviljas av FPA.

Den kostnadsersättning som betalas till familjevårdaren syns som beskattningsbar inkomst, vilket kan leda till att den tillåtna årsinkomstgränsen överskrids. Detta kan man undvika genom att lämna en utredning över kostnadsersättningen till FPA, varvid endast arvodets andel beaktas som inkomst. Om hela kostnadsersättningen har räknats som inkomst och FPA har sänt ett förslag om återkrav kan ändring i beslutet sökas hos FPA.

Familjevårdarens inkomster inverkar inte på studiestödet till ett barn som är placerat i familjevård.

När det gäller familjevårdarnas biologiska barn som får studiestöd uppger Skatteförvaltningen föräldrarnas familjevårdsarvoden med avdrag för kostnadsersättningarna till FPA. Utredningar i efterskott behövs alltså i allmänhet inte om kostnadsersättningarna har angetts korrekt redan i beskattningen.

Ytterligare information: www.fpa.fi

Bostadsbidrag

Familjevårdsarvodet räknas som familjevårdarens inkomst från och med placeringen när familjevårdarens rätt till allmänt bostadsbidrag bedöms.

Enligt 4 § i lagen om allmänt bostadsbidrag hör personer som varaktigt bor i samma bostad till samma hushåll. Personer som varaktigt hör till hushållet utgör de personer som bott ett år i familjevårdarens hushåll. Detta innebär att den vårdbehövande beaktas i antalet personer som hör till hushållet när rätt till allmänt bostadsbidrag bedöms ett år efter att familjevården inletts.

Kostnadsersättningen för familjevården är prioriterade inkomster i enlighet med 15 § i lagen om allmänt bostadsbidrag och beaktas inte som inkomst vid allmänt bostadsbidrag.

Ytterligare information: <https://www.kela.fi/web/sv>

Vuxenutbildningsstöd

När en person i arbets- eller tjänsteförhållande tar minst två månaders studieledighet utan lön har han/hon möjlighet till vuxenutbildningsstöd. Familjevårdarverksamhet i huvudsyssla är inte ett arbete i ett arbets- eller tjänsteförhållande och en familjevårdare kan därför inte erhålla vuxenutbildningsstöd.

Ytterligare information: <https://www.tyollisyysrahasto.fi/sv/>

11 Beskattning av familjevårdare

Skatteförvaltningen har publicerat en anvisning om beskattning av familjevårdare i uppdragsförhållande med detaljerad information om beskattningen av såväl familjevårdare med så kallat vanligt uppdragsavtal och familjevårdare med uppdragsavtal som verkar under firmanamn: <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/62203/perhehoitajan-verotus2/>.

Familjevårdarens skattepliktiga inkomst utgörs av arvudet för familjevården och kostnadsersättningen. Arvudet är inte lön, utan ersättning för arbete (HFD 10.3.1997 I. 561, www.edilex.fi). Trots att vårdarvudet ses som arbetsersättning tas det undantagsvis ut en pensionsavgift på det (pensionslagen för den offentliga sektorn 2016).

Familjevårdaren ska be om ett särskilt skattekort för arbetsersättningen. Sjukförsäkringsavgiften som omfattar sjukvårdsavgiften och dagpenningssavgiften finns inräknad i innehållningsprocenten på skattekortet. Om familjevårdaren vill att kostnadsersättningarna för familjevården ska beaktas redan i förskottsinnehållning kan hon eller han be om ett ändringsskatte kort med ny innehållningsprocent.

Kommunen verkställer förskottsinnehållningen på vårdarvodets och ersättningarnas totalbelopp. På vårdarvudet tas arbetstagarens arbetslöshetsförsäkringsavgift inte ut. Kommunen är inte heller skyldig att betala arbetsgivarens arbetslöshetsförsäkringsavgift och socialskyddsavgift (15 § i lagen om finansiering av arbetslöshetsförmåner 1998, HFD 10.3.1997 L 561).

De skattefria socialförmåner, som barnbidrag och handikappbidrag för den vårdtagande, som betalas till familjevårdaren är skattefria. På motsvarande sätt får familjevårdaren inte dra av kostnader som betalats med skattefria socialförmåner i beskattningen.

I den förhandsifyllda skattedeklarationen visas arvudets, kostnadsersättningens och reseersättningarnas totalbelopp som betalaren (kommunen) anmält som inkomst. Kostnadsersättningarna visas som avdrag för inkomstens förvärvande. Familjevårdaren ansvarar för att granska uppgifterna och om det finns något att korrigera i inkomsterna eller kostnadsersättningarna ska familjevårdaren skicka tillbaka deklarationen med korrigeringar och lämna en utredning över ändringarna.

En familjevårdare som har firma ska bokföra sin verksamhet baserad på verifikat per räkenskapsår. Om familjevårdaren finns införd i förskottsuppbördsregistret innehåller kommunen eller samkommunen inte förskottsskatt men däremot pensionsavgift. Familjevårdaren betalar själv förskottsskatt till Skatteförvaltningen. Skatteförvaltningen fastställer förskottsskatten årligen i förväg (25 § 2 mom. i lagen om förskottsuppbörd 1996). Om en familjevårdare inte finns införd i förskottsuppbördsregistret innehåller kommunen eller samkommunen förskottsskatten och pensionsavgiften.

Skatteavdrag för kostnader för familjevård

I beskattningen kan familjevårdare göra avdrag för kostnader familjevården orsakat antingen

1. till det belopp som kommunen eller samkommunen har uppgett som totalbelopp för kostnadsersättningarna inklusive reseersättningar eller
2. enligt de faktiska kostnaderna som familjevården har föranlett, vilket förutsätter en utredning över alla kostnader för inkomstens förvärvande och en skyldighet att anteckna kostnaderna.

Avdrag i enlighet med de kostnadsersättningar placeraren har betalat

Det vanligaste och enklaste sättet för familjevårdare är att som kostnader för inkomstens förvärvande dra av de kostnadsersättningar (kostnadsersättning, särskilda kostnadsersättningar, startersättning, reseersättningar) som placeraren betalat till det belopp betalaren har anmält.

I uppdragsavtalet ska ingå hur familjevårdare ersätts för de övriga kostnader (till exempel kostnader för besök hos biologiska föräldrar eller släktingar, speciella hobbyer) som inte ingår i grundkostnadsersättningen.

Kostnader för personer i familjevård, som till exempel ett ridkort eller någon möbel, kan den placerande kommunen betala direkt eller för dem ge en betalningsförbindelse till den som säljer produkten eller tjänsten. Eftersom ersättningen inte betalas till familjevårdaren är den inte inkomst för denne och en utgift som betalats med en betalningsförbindelse kan inte heller avdras som kostnad för inkomstens förvärvande.

Resekostnader kan ersättas separat enligt det som familjevårdaren uppger. Resekostnader till den som erhåller arbetsersättning är inte skattefria utan läggs till familjevårdarens inkomster. Förskottsskatt behöver dock inte innehållas på reskostnader när de betalas (Skatteförvaltningens beslut om befrielse från skyldighet att verkställa förskottsinnehållning 1.12.2016/1035). Reseersättningarna dras av i den slutliga beskattningen tillsammans med övriga kostnadsersättningar som utgifter för inkomstens förvärvande.

Utgifter för fortbildning som familjevårdaren betalar själv inklusive resekostnader är avdragsgilla. Familjevårdare kan avdra resekostnader i enlighet med Skatteförvaltningens årliga beslut om skattefria resekostnadsersättningar (0,25 euro/kilometer år 2019). Resor med andra fortskaffningsmedel än egen bil kan avdras till faktiska kostnader på basis av verifikat.

Medlemsavgifter till familjevårdsrelaterade föreningar och kostnader för anskaffning av böcker och tidskrifter i ämnet kan avdras i beskattningen. Den anskaffade "facklitteraturen" ska vara nödvändig för att upprätthålla den professionella kompetens eller kunskap som krävs för familjevårdarens uppgift.

Avdrag på basis av faktiska utgifter för vårdtagare

För familjevårdare som har flera personer i familjevård kan det vara lönsammare med avdrag enligt faktiska kostnader. Då är de faktiska utgifterna ofta högre än den kostnadsersättning som betalas av den placerande kommunen.

Familjevårdare är skyldiga att föra anteckningar över de kostnader familjevården föranleder enligt Skatteförvaltningens beslut om anteckningsskyldighet. Anteckningarna ska sparas sex år efter skatteårets utgång. Anteckningarna ska basera sig på daterade verifikat och specificerade anteckningar ska göras om inkomster och utgifter. Ett sammandrag över kostnaderna bör göras där kostnaderna grupperas enligt kostnadsslag, till exempel matkostnader, boendekostnader, klädkostnader, resekostnader och hobbykostnader.

Familjevårdare ska ge en utredning över alla familjens och vårdtagarnas faktiska kostnader och fördelningen av dem i kostnader för uppehälle (kostnaderna för familjevårdarens egen familj) och för inkomstens förvärvande (kostnaderna för personerna i familjevård). Alla utgifter måste vara sanningsenliga. Utifrån uträkningarna och verifikatutredningarna ska man kunna avgöra utgifterna för vårdtagarna åtskilda från familjens totala utgifter. Därför rekommenderas att familjevårdaren gör ett sammandrag och sparar verifikaten över hushållets alla utgifter för att kunna visa de övriga familjemedlemmarnas motsvarande kostnader (till exempel telefonkostnader och kostnader för fritid och hobbyer).

Anteckningsskyldigheten kan jämföras med företags bokföring. Bokföringen kan också köpas hos en bokföringsbyrå. Om båda makarna är familjevårdare delas kostnaderna för personen i familjevård i samma förhållande som betalningen av kostnadsersättningen till makarna enligt uppdragsavtalet.

För kostnaderna för boendet och anskaffningen av maskiner och apparater räknas den avdragsgilla andelen ut i relation till antalet personer i familjevård och antalet medlemmar i familjevårdarens familj. Till helt avdragsgilla kostnader för inkomstens förvärvande räknas endast de rum som används enbart av vårdtagarna och kostnaderna för dem och som avdras i relation till deras yta. Familjevårdaren kan dra av arbetsrumsavdrag om hon eller han sköter anteckningar och rapporteringsuppgifter i anslutning till familjevården hemma.

Avskrivningarna på anskaffningsutgifterna och eventuella löpande kostnader för lösöre (som telefon, dator) som anskaffats för vårdtagarnas personliga bruk tas i beaktande som kostnader för inkomstens förvärvande med hänsyn till deras användningstid.

Avdragsgilla resekostnader för familjevården är till exempel resor till affären eller vårdtagarnas hobbyer. Utgifterna kan avdras helt trots att även familjevårdarens egna familjemedlemmar varit med på resan.

För att kunna avdra resekostnader vid användningen av egen bil ska man föra kördagbok där man antecknar alla resor som man kör med familjens bil. Av kördagboken ska det framgå hur många kilometer man kört varje dag specificerat enligt familjevårdskörningar och privata körningar. För de privata körningarna räcker det med att enbart uppge antalet kilometer. För familjevårdskörningarna ska man dessutom anteckna när resan började och slutade, varifrån och vart resan gick, vid behov vilken rutt man körde, mätarställningen när resan började och slutade, resans längd, resans syfte och de personer som var med.

Om familjevårdaren inte tillförlitligt klarlägger de faktiska kostnaderna för bilanvändningen kan avdrag beviljas enligt Skatteförvaltningens årliga beslut om storleken på resekostnadsavdrag (0,25 euro/km år 2019). Då täcker avdraget alla kostnader för bilanvändningen. Då kan familjevårdaren dra av ett resekostnadsavdrag i enlighet med Skatteförvaltningens beslut oberoende av vad den kilometerersättning som kommunen betalar är.

Faktiska kostnader för resor med annat än egen bil kan dras av i enlighet med verifikatets belopp.

Telefonkostnaderna i familjevårdsuppgiften är avdragsgilla som inkomster för inkomstens förvärvande. Om familjevårdaren har skaffat en telefon som används endast för telefonsamtal i anslutning till familjevården är alla kostnader för telefon avdragsgilla. Likaså är utgifterna för en telefon som skaffats för en person i familjevård avdragsgilla.

Matkostnader och allmänna kostnader i hemmet (till exempel städtillbehör, tidningar, betalkanal på tv) kan avdras. Kostnaderna delas i relation till antalet medlemmar i familjevårdarens familj och personer i familjevård.

Utgifterna för vårdtagarens kläder är avdragsgilla som utgifter för inkomstens förvärvande. Här är det bra att anteckna till vem plagget har skaffats. Om kommunen anser att klädutgifterna ska täckas med barnbidraget är endast de överskridande utgifterna avdragsgilla.

Externa tjänster, som till exempel städtjänst som familjen köper, är avdragsgilla endast till den del de gäller personerna i familjevård. Familjevårdaren har inte rätt till hushållsavdrag för köp av hushållstjänster för den del som grundar sig på familjevårdarens inkomstförvärv.

De dispositionsmedel som familjevårdaren ger barnet eller den unga med stöd av barnskyddslagen kan avdras i sin helhet. Det faktiska belopp som betalats till barnet eller den unga kan avdras.

De ersättningar för särskilda kostnader, som köp av dator, semesterresa eller kostnaderna för en särskild hobby för vårdtagaren som kommunen betalar familjevårdaren är avdragsgilla kostnader för inkomstens förvärvande i beskattningen.

Familjevård i vårdbehövandes hem

När familjevårdaren arbetar i den vårdbehövandes hem föranleder familjevården inga egentliga kostnader (t.ex. bostad, mat), men däremot orsakar resan till den vårdbehövande kostnader.

Om kommunen inte betalar för resekostnader i anslutning till familjevårdsuppgiften kan familjevårdaren yrka på att de ska avdras i beskattningen. Skatteförvaltningen likställer dessa resor med resor mellan bostaden och arbetsplatsen, varvid avdraget räknas enligt det billigaste tillgängliga fortskaffningsmedlet. I praktiken betyder det antingen en bussbiljett på billigaste sättet (till exempel månads-/resekort) eller 0,25 euro/km med egen bil (2019). På Skatteförvaltningens webbsida hittas information om när kostnaderna för användningen av egen bil får dras av för resor mellan bostaden och arbetsplatsen. Resekostnader kan bara dras av till den del de överstiger det lagstadgade självriskbeloppet (750 euro år 2019).

Inkomstregistret

Inkomstregistret är en ny, för flera olika myndigheter gemensam databas, som samlar ihop förvärvs-, pensions- och förmånsuppgifter. Inkomstregistret togs i bruk i början av 2019 och i första skedet registreras uppgifter om löner och inkomst.

Kommunen/samkommunen anmäler till inkomstregistret utbetalda vårdarvoden och kostnadsersättningar efter varje utbetalning för såväl familjevårdare i uppdragsavtalsförhållande som för familjevårdare med firmanamn. Uppgifterna tas då in i registret på realtid. Vårdarvoden och särskilt utbetalda reseersättningar anmäls i inkomstkategorin Familjevårdararvoden (inkomstklass 328) och kostnadsersättningar i inkomstkategorin Familjevårdarens kostnadsersättningar (inkomstklass 327).

Två beaktansvärda faktorer

I inkomstklass 327 (kostnadsersättningar) anmälda inkomster avdras i beskattningen automatiskt som kostnad för inkomstens förvärvande. Om till familjevårdaren **utbetalas särskilt ersatta resekostnader** (inkomstklass 328) blir dessa däremot inte automatiskt avdrag, utan familjevårdaren **måste själv kräva** att dessa **avdras**.

Den andra förändringen berör familjevårdare som är införda i förskottsuppbördsregistret. I inkomstregistret anmäls betalda pensionsförsäkringsavgifter endast för de familjevårdare som inte är införda i förskottsuppbördsregistret, alltså ska **familjevårdare med firmanamn som är införda i förskottsuppbördsregistret själva kräva att få avdrag i beskattningen för betalda pensionsförsäkringsavgifter**.

12 Försäkringar i familjevården

Familjevårdarens försäkring för olycksfall och yrkessjukdomar

Den placerande kommunen tecknar en försäkring för familjevårdaren för olycksfall i arbetet och för yrkessjukdomar enligt lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar (familjevårdslag 263/2015, lag om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar 459/2015).

Som arbetsolycka anses olycksfall som skett i uppgiften som familjevårdare eller relaterande förhållanden som definieras i lagen. Familjevårdaren har rätt att få ersättning förutom för olycksfall som skett i uppgiften som familjevårdare även för en yrkessjukdom.

Ersättningarna enligt lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar gäller sjukvård (vård som getts eller föreskrivits av läkare, utgifter för läkemedel, proteser och hjälpmedel samt varaktig vård som getts på särskild anstalt), dagpenning, olycksfallspension, rehabilitering och rehabiliteringspenning, menersättning, olika tillägg såsom vårdbidrag och klädtillägg, familjepension samt begravningshjälp.

Handlingsmodell när familjevårdaren råkar ut för en arbetsolycka

1. Familjevårdaren uppsöker läkare. Läkaren skriver ett intyg för eventuell sjukledighet och behövliga remisser till fortsatta undersökningar.
2. Familjevårdaren anmäler så snart som möjligt olyckan och en eventuell sjukledighet till en kommunanställd samt fyller i anmälan om olycksfall/ger uppgifter om olycksfallet så att den kommunanställda kan fylla i anmälan.
3. Den kommunanställda lämnar in en olycksfallsanmälan till försäkringsanstalten inom 10 arbetsdagar efter att ha fått information om olyckan.
4. Om försäkringsanstalten tillämpar försäkringsintyg fyller den kommunanställda i en försäkringsintygsblankett och skickar den till sjukvårdsanstalten eller till familjevårdaren som skickar den vidare till sjukvårdsanstalten.
5. Om olyckan kräver undersökningar, behandlingar/terapi är det viktigt att på förhand säkerställa att försäkringsanstalten ger en betalningsförbindelse (t.ex. magnetundersökning, operation).
6. Sjukvårdsanstalten skickar fakturorna direkt till försäkringsanstalten.

Om handläggningen av ärendet fördröjs hos försäkringsanstalten av en orsak som inte beror på den sökande kan FPA betala sjukdagpenning tills beslutet fattas. Före ansökan om dagpenning hos FPA är det bra för familjevårdaren att ta reda på hur länge handläggningen tar hos försäkringsanstalten. Beroende på uppskattad handläggningstid lönar det sig att ansöka om dagpenning hos FPA samtidigt som hos försäkringsanstalten. FPA återkräver av försäkringsanstalten den andel som motsvarar eventuellt utbetalda dagpenningar.

Betalning av dagpenning när familjevården avbryts

Om familjevården avbryts på grund av sjukledighet som ersätts av olycksfallsförsäkringen betalar försäkringsanstalten dagpenning som ersättning för inkomstbortfall. I andra fall ansöker man om sjukdagpenning hos FPA.

Om kommunen betalar vårdarvode till familjevårdaren trots att familjevården har avbrutits på grund av sjukledighet till följd av olycksfall har kommunen rätt att få sjukförsäkringens dagpenningsandel. Kommunen kan ansöka om dagpenningen hos FPA genom att anmäla de arvoden den har betalat. Om det

handlar om ett olycksfall då försäkringsanstalten betalar dagpenning för inkomstförlust, betalar försäkringsanstalten ersättningen till kommunen.

Betalning av dagpenning när familjevården fortgår under sjukledigheten

Om familjevården fortgår i familjen under familjevårdarens sjukledighet kan familjevårdaren inte samtidigt få vårdarvode och den dagpenning som betalas av försäkringsanstalten. Om det finns två familjevårdare i familjen kan vårdarvodena betalas till den andra familjevårdaren under sjukledigheten. Familjevårdaren ska kontakta en kommunanställd och komma överens om saken.

Om sjukdagpenningen betalas av FPA kan familjevårdaren få både vårdarvode och sjukdagpenning samtidigt. I så fall ska familjevårdaren noggrant klargöra vilka uppgifter inom familjevården han eller hon är förhindrad att sköta på grund av skadan, vem som sköter uppgifterna under sjukledigheten eller vilka arrangemang som har gjorts, till exempel om familjen köper tillfällig hjälp för hushållssysslorna.

Ansökan om sjukdagpenning hos FPA på grund av olycksfall:

- En utredning om olyckan antingen på FPA:s e-tjänst (www.kela.fi/sv) eller på en utskriven blankett för anmälan om olyckor (<http://www.kela.fi/web/sv/blanketter>).
- Ansökan om sjukdagpenning antingen på FPA:s e-tjänst (www.kela.fi/sv) eller på en utskriven blankett (<http://www.kela.fi/web/sv/blanketter>). På blanketten ska anges hur arbetet har skötts under sjukdomen, till exempel vilka arbetsuppgifter man inte kan utföra, vilka arrangemang man har varit tvungen att göra.
- Läkarintyg av den behandlande läkaren (A eller B).

Försäkringar för personer i familjevård

Placeraren har ingen lagstadgad skyldighet att teckna försäkringar för personer i familjevård (t.ex. olycksfallsförsäkring eller ansvarsförsäkring för skadestånd). Vissa placerare har tecknat försäkringar för personer i familjevård, vilket i högsta grad är att rekommendera. Då uppdragsavtalet ingås ska man ta reda på om placeraren har tecknat dessa försäkringar, och se över bland annat den egna hemförsäkringen.

Skadeståndsansvar

Vid utredningen av skadeståndsansvaret för en skada som en person i familjevård har orsakat granskas familjevårdarens ansvar och övervakningsskyldighet samt placerarens ansvar som anordnare av familjevården. Skadeståndet kan också jämkas om skadeståndsskyldigheten anses vara oskäligt betungande med beaktande av skadevållarens och den skadelidandes tillgångar och omständigheterna i övrigt.

Familjevårdsförbundet rekommenderar att familjevårdaren tecknar en omfattande hemförsäkring. Den egendom som personen i familjevård har ingår i princip i familjevårdarens försäkring för hemlösöre. En förutsättning är dock att den placerade personen bor i familjen som familjemedlem och att det inte är fråga om ett kortvarigt eller tillfälligt arrangemang. Om till exempel en permanent placerad persons cykel blir stulen, kan den alltså ersättas av familjevårdarens hemförsäkring.

När man tecknar ett försäkringsavtal bör man så noggrant som möjligt gå igenom försäkringsvillkoren eller granska villkoren i ett redan tecknat försäkringsavtal hos det egna försäkringsbolaget. I fråga om en

hemförsäkring är det till exempel viktigt att utreda om alla familjemedlemmar måste räknas upp i försäkringsavtalet och hurudant ansvarsförsäkringsskydd personer som tillfälligt placerats i familjevård har.

Om en person som är permanent placerad i familjen orsakar skada på familjevårdarens egendom, ersätts den i princip inte av familjens hemförsäkring. I ett sådant fall bör man alltid kontakta placerarkommunen.

Skadeståndslagen (1974) är en allmän lag i Finland enligt vilken skadeståndsansvaret för skador som orsakats andra fastställs. Skadeståndsansvar uppkommer när skadan har orsakats uppsåtligen eller genom vårdslöst förfarande (culpaansvar, dvs. ansvar på grund av oaktsamhet). För att skadeståndsansvar ska uppkomma förutsätts alltid att personen är fullt tillräknelig och inser följderna av sin handling.

13 Sociala förmåner och tjänster för personer i familjevård

FPA:s förmåner

Barnbidrag

Barnbidraget betalas i princip alltid till barnets vårdnadshavare. Den placerande kommunen kan uppbära barnbidraget som ersättning för vårdnaden (14 § i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården). Med beslut av kommunen kan barnbidraget också betalas till familjevårdaren.

Studiestöd

Studiestöd som har beviljats en ung person i familjevård är avsett för sådana kostnader för studier som inte ingår i grundkostnadsersättningen. Om kommunen uppbär studiestödet (14 § i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården) ansvarar kommunen för de kostnader den ungas studier föranleder. När det avgörs hur studiestödet betalas ska hänsyn tas till vad som är till fördel för den unga och vad betalningspraxis betyder för den unga själv.

Familjevårdarens inkomster inverkar inte på studiestödet till ett barn i familjevård.

Handikappbidrag för barn under 16 år

Handikappbidrag för barn under 16 år (tidigare vårdbidrag) kan sökas för att underlätta vårdnaden av ett barn med funktionsnedsättning eller en långvarig sjukdom. Handikappbidraget förutsätter att vårdbehovet i minst sex månader är större och mer bindande än det brukar vara hos ett friskt barn. Handikappbidraget kan utöver av de närstående även sökas av kommunen, intressebevakaren eller en person som denne befullmäktigat. Familjevårdaren kan hjälpa till med ansökningen om så avtalas.

Handikappbidraget är graderat i tre nivåer enligt hur påfrestande och bindande vården av barnet är. Ansökan ska innehålla en detaljerad utredning över barnets behov av vård, stöd och handledning. Som bilaga behövs läkarutlåtande C eller annan medicinsk utredning med motsvarande uppgifter.

Handikappbidraget för barn under 16 år kan med kommunens samtycke betalas till en familjevårdare som vårdar ett omhändertaget barn. Samtycket ges av den kommun som var barnets hemkommun när behovet av omhändertagande och vård utanför det egna hemmet uppkom (placerarkommun). Kommunen meddelar till FPA sitt samtycke till att bidraget utbetalas till familjevårdaren.

OBS! Om celiaki konstateras hos ett barn under 16 år kan man ansöka om handikappbidrag för barn under 16 år.

Handikappbidrag för personer över 16 år

Familjevårdare kan inte ansöka om handikappbidrag. Han eller hon kan emellertid fylla i ansökan och skicka den till FPA och då inleds ärendet. FPA tar kontakt med den ungas lagliga företrädare för att ta reda på om han eller hon samtycker till att söka stöd.

Handikappbidrag för personer över 16 år kan inte betalas till familjevårdaren.

Handikappbidraget är skattefri inkomst och är inte beroende av sökandens inkomster eller förmögenhet.

Lag om handikappförmåner 2007, www.fpa.fi

Vårdbidrag för pensionstagare

Syftet med vårdbidraget för pensionstagare är att underlätta det dagliga livet för pensionstagare som har en långvarig sjukdom eller en funktionsnedsättning, dvs. stödja deras funktionsförmåga, rehabilitering och vård. Stödet ersätter även till vissa delar specialkostnader till följd av sjukdomen eller skadan.

Pensionstagaren själv, en närstående eller en person med fullmakt, kommunen, familjevårdaren eller intressebevakaren kan ansöka om vårdbidrag.

Vårdbidraget för pensionstagare är graderat i tre nivåer enligt behovet av hjälp, handledning och övervakning samt specialkostnadernas belopp. Den som fyllt 16 år kan få vårdbidrag. Vårdbidraget är skattefri inkomst och är inte beroende av den sökandens inkomster eller förmögenhet.

Som ersättning för anordnandet av familjevård kan kommunen eller samkommunen uppbära vårdbidraget för en pensionstagare under den tid familjevården varar (14 § i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården). Kommunen ska skriftligen anmäla till FPA att kommunen uppbär förmånen senast två veckor innan vårdbidraget utbetalas.

Lag om handikappförmåner 2007, www.fpa.fi

Rehabiliteringspenning för unga

Rätt till rehabiliteringspenning för unga har en ung person mellan 16 och 19 år med nedsatt funktionsförmåga, vars arbetsförmåga och förtjänstmöjligheter eller möjligheter att välja yrke och arbete är väsentligt försämrade på grund av sjukdom, lyte eller kroppsskada och som på denna grund behöver intensifierad bedömning av arbetsförmågan och rehabilitering. En förutsättning är att det i hemkommunen har gjorts upp en personlig studie- och rehabiliteringsplan i samverkan med den unga, hans eller hennes vårdnadshavare och vid behov andra sakkunniga.

I tillägg till rehabiliteringspenningen har den unga också möjlighet att erhålla skattefritt handikappbidrag.

Sjukpension för personer under 20 år

Sjukpension för personer under 20 år kan beviljas först sedan det har utretts att möjligheterna till yrkesinriktad rehabilitering saknas, eller om en påbörjad yrkesinriktad rehabilitering avbrutits eller avslutats utan resultat på grund av sjukdomen (lag om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner 2005).

När sjukpension beviljas enligt folkpensionslagen upphör det eventuella barnbidrag och handikappbidrag som utbetalas till personen i fråga. I stället för handikappbidrag kan den unga få vårdbidrag för pensionstagare.

Tjänster

Rehabilitering

Syftet med rehabiliteringen är att främja funktionsförmågan, möjligheten att klara sig själv, välmåendet, möjligheterna till delaktighet och sysselsättningen för personer med en sjukdom, en funktionsnedsättning eller nedsatt funktionsförmåga.

Rehabiliteringen kan vara av medicinsk, arbetslivsinriktad, social eller pedagogisk art. Medicinsk rehabilitering ordnas av social- och hälsovården, FPA och trafik- och olycksfallsförsäkringssystemet.

Rehabilitering som ordnas av FPA

FPA kan bevilja krävande medicinsk rehabilitering till personer under 65 år som på grund av en sjukdom eller funktionsnedsättning har stora svårigheter att klara av och delta i de dagliga aktiviteterna hemma, i studierna, arbetslivet eller andra situationer i livet.

Från och med 2016 krävs det inte längre att den sökande får förhöjt handikapp- eller vårdbidrag för att medicinsk rehabilitering ska kunna beviljas.

Om villkoren för att FPA ska bevilja krävande medicinsk rehabilitering inte uppfylls, bär kommunen ansvar för att ordna medicinsk rehabilitering enligt 29 § i hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010).

Krävande medicinsk rehabilitering grundar sig på en bedömning av rehabiliteringsbehovet som rehabiliteringsklienten och vårdinstansen inom den offentliga hälso- och sjukvården gör tillsammans och på en rehabiliteringsplan som utifrån bedömningen görs upp för minst ett år.

Krävande medicinsk rehabilitering kan till exempel vara terapi, institutionell rehabilitering eller anpassningsträning. I rehabiliteringen betonas klientens egen aktivitet med tonvikt på handledning.

Förutom krävande medicinsk rehabilitering ordnar FPA yrkesinriktad rehabilitering, rehabiliterande psykoterapi och rehabilitering enligt prövning. Syftet med den yrkesinriktade rehabiliteringen är att klienten ska kunna stanna kvar i arbetet, återgå till arbetslivet eller komma med i arbetslivet. Syftet med rehabiliterande psykoterapi är att stödja eller förbättra arbets- och studieförmågan för rehabiliteringsklienter mellan 16 och 67 år om den hotas av en psykisk störning.

FPA kan ordna och ersätta rehabilitering enligt prövning även om förutsättningarna för att bevilja krävande medicinsk rehabilitering eller rehabiliterande psykoterapi inom yrkesinriktad rehabilitering som ingår i anordnaransvaret inte uppfylls.

Ytterligare information: www.fpa.fi

Färd- och tolktjänster

En person som fyller kriterierna för grav funktionsnedsättning har en subjektiv rätt att anlita färdtjänster och vid behov ledsagare för resor i anslutning till arbete, studier och fritid. Arbets- och studieresor ersätts efter behov för en person med grav funktionsnedsättning i sin helhet och utöver dessa har han eller hon möjlighet till färdtjänstresor som behövs i det dagliga livet för att uträtta ärenden och få rekreation.

En person med grav hörsel-, syn- eller talskada har en subjektiv rätt att få tolktjänster. Tolkning kan beviljas för arbete, studier, skötsel av ärenden, samhällelig delaktighet och fritidsaktiviteter.

En familjevårdare som vårdar en person med funktionsnedsättning kan ansöka om parkeringstillstånd och befrielse från fordonsskatt. Parkeringstillstånd ansöks på Ajovarmas serviceställen. Befrielse från

fordonsskatt ansöks i samband med att parkeringstillståndet söks; på basis av tillstånd för parkering som beviljats före 2016 beviljas befrielsen fortsättningsvis endast med en separat ansökan. Befrielse från drivkraftsskatt beviljas inte (s.k. dieselskatt).

Ytterligare information: www.fpa.fi, <https://www.traficom.fi/sv/>, <https://www.ajovarma.fi/sv/>, www.verneri.fi, <http://papunet.net/svenska>, www.tukiliitto.fi, www.lastenkuntoutus.net, hälsocentraler, socialbyråer, organisationer

Arbets- och dagverksamhet

Arbets- och dagverksamheten är för det mesta en rekreationsverksamhet avsedd för dem med de svåraste funktionsnedsättningarna. Dagverksamheten ordnas bland annat på aktivitetscenter. Rätten till arbetsverksamhet för personer med intellektuell funktionsnedsättning grundar sig på lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (1977). Arbetsverksamhet kan också anordnas med stöd av socialvårdslagen. Med öppen arbetsverksamhet och stödd arbetsverksamhet avses arbete som utförs på en vanlig arbetsplats. För öppen arbetsverksamhet och stödd arbetsverksamhet betalas flitpenning.

Personlig assistans

Med personlig assistans avses den nödvändiga hjälp som en person med grav funktionsnedsättning har behov av hemma och utanför hemmet i de dagliga sysslorna, i arbetet och studierna, i fritidsaktiviteterna, i den samhälleliga delaktigheten eller för att upprätthålla socialt umgänge.

Lagen om service och stöd på grund av handikapp möjliggör beviljande av personlig assistans även till personer med grav funktionsnedsättning i familjevård, eftersom personer i familjevård inte utesluts ur lagen.

I familjehemmet får vårdbehövande den assistans de behöver av familjevårdaren. Syftet med den personliga assistansen är att göra det möjligt för personer med grav funktionsnedsättning i familjevård att delta i aktiviteter utanför hemmet, som fritids- och hobbyverksamhet. Den personliga assistansen är avgiftsfri för klienten.

För att personlig assistans ska ordnas förutsätts att personen med grav funktionsnedsättning har kraft och resurser att ange innehållet i assistansen och hur den genomförs.

När det bestäms på vilket sätt den personliga assistansen ska ordnas och när den ges ska kommunen ta hänsyn till personens egna åsikter och önskemål och det behov av personlig assistans som anges i serviceplanen och personens livssituation i sin helhet.

Kommunen kan ordna personlig assistans

- genom att ersätta personen med grav funktionsnedsättning för de kostnader, inklusive de avgifter och ersättningar som en arbetsgivare ska betala enligt lag, som avlönandet av en personlig assistent föranleder samt de övriga skäligena och nödvändiga utgifter som anlitandet av en assistent föranleder,
- genom att ge personen med grav funktionsnedsättning en servicesedel enligt 29 a § i socialvårdslagen som uppgår till ett skäligt värde och med vilken personen i fråga kan skaffa assistentservice eller
- genom att skaffa personen med grav funktionsnedsättning assistentservice av en offentlig eller privat serviceproducent eller genom att själv ordna servicen eller ingå avtal om servicen med en annan kommun eller andra kommuner.

Personen ska vid behov handledas och bistås i frågor som gäller avlönandet av en assistent. En anhörig eller annan närstående till personen med grav funktionsnedsättning kan inte utses till personlig assistent, om detta inte av särskilt vägande skäl kan anses förenligt med den funktionsnedsatta personens intresse.

Tjänster i skolan

Inom barnskyddets familjevård svarar placeringskommunen för skolpsykolog- och skolkuratorstjänsterna. Med tjänsterna stöder och styr man skolgången samt förebygger och undanröjer sociala och psykiska svårigheter i anslutning till elevernas utveckling. Tjänsterna ska också främja utvecklingen av samarbetet mellan hemmet – också familjehemmet – och skolan.

En elev med behov av särskilt stöd har subjektiv rätt till ett skolbiträde (lag om grundläggande utbildning 1998). Placeringskommunen, dvs. familjevårdarens hemkommun, ordnar tjänsten och den placerande kommunen ansvarar för kostnaderna enligt lagen om statsandel för kommunal basservice.

Pesäpuu ry har utvecklat en verksamhetsmodell, Placerade barn i skolan, till stöd för placerade barns skolgång. I modellen kartläggs det placerade barnets resurser och stödbehov. Stödåtgärderna fokuserar på samarbetet mellan vuxna och en lärmiljö som är ordnad så att den för det placerade barnet möjliggör likvärdiga rättigheter till lärande. Förebilden är den svenska Skolfam®-modellen.

(www.sijoitettulapsikoulussa.fi)

14 Ändringssökande och påverkansmöjligheter

Det är viktigt att familjevårdaren alltid har möjlighet att i alla ärenden i anslutning till familjevården få stöd, råd och information av den placerande instansen. I sin familjevårdsuppgift är familjevårdaren inte kund hos den placerande kommunen – däremot är personen i familjevård det.

Enligt 48 § i socialvårdslagen ska även en person i ett uppdragsförhållande anmäla missförhållanden vid tillhandahållandet av socialvård för klienten. Anmälan kan göras trots sekretessbestämmelserna.

Enligt lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården har myndigheten en allmän skyldighet att lämna uppgifter om hur klientens ärende inleds och behandlas. Rådgivning innebär också att svara på frågor och förfrågningar angående klienten. Rådgivningen kan också gälla de handlingsätt och eventuella vedertagna tolkningslinjer som myndigheten följer.

Man ansöker i regel skriftligt om tjänster och förmåner. Av ansökan ska framgå vad man ansöker om, vem som ansöker och varför, och som bilaga kan fogas ett utlåtande av en sakkunnig. Ansökan ska behandlas utan obefogat dröjsmål och ett skriftligt beslut jämte motiveringar ges. Myndigheten ska på en parts begäran ge en uppskattning om när ett beslut kommer att ges samt svara på frågor om hur behandlingen framskrider. Av motiveringen till beslutet ska framgå specifikt vad en part är berättigad eller förpliktad till eller hur ärendet annars har avgjorts samt vilka omständigheter som har inverkat på avgörandet. (Förvaltningslag 2003)

Till ett beslut som får överklagas ska fogas en besväransvisning eller anvisningar för sökande av ändring. Rättelse ska yrkas eller besvär anföras enligt anvisningen för ändringssökande och den föreskrivna tid som angetts ska iakttas. Besvärstiden börjar löpa från den tidpunkt då beslutet har blivit mottaget eller delgivet. Om delgivningen har skett per brev till mottagaren, anses mottagaren ha fått del av ärendet den sjunde dagen efter det att brevet avsändes. Om delgivningen sker bevisligen, dvs. mot mottagningsbevis eller som stämningssdelgivning, börjar besvärstiden löpa från den dag då mottagningsbeviset undertecknades eller stämningssdelgivningen mottogs. (Förvaltningslag 2003)

I ett beslut som fattats av kommunens tjänsteinnehavare kan man inom 30 dagar från beslutets delgivning yrka på rättelse hos nämnd. Nämndens beslut kan överklagas hos förvaltningsdomstolen inom 30 dagar från delgivningen. Förvaltningsdomstolens beslut kan med vissa begränsningar överklagas hos högsta förvaltningsdomstolen inom 30 dagar från beslutets delgivning. (Förvaltningsprocesslag 1996)

I de avgöranden om vård inom hälsovården, som beslut om rehabilitering, kan man i allmänhet inte söka ändring genom besvär, utan den som är missnöjd med tjänsterna kan i stället för besvär framställa anmärkning eller anföras klagomål. Vid ändringssökande i hälsovårdens beslut får man råd och hjälp av patientombudsmannen och i sociala ärenden av socialombudsmannen. Myndigheterna ska alltid råda och bistå kunden i besvär- och anmärkningsärenden.

36 § i barnskyddslagen (2007) förpliktar kommunen att se till att klienten får den tjänst som bedöms nödvändig av socialarbetaren och inom den tid som socialarbetaren har bedömt det vara nödvändigt för barnets hälsa och utveckling. Den bedömning av tjänstens nödvändighet som den socialarbetare som ansvarar för barnets behov antecknar i klientplanen betyder för kommunen en skyldighet att ordna tjänsten.

Socialombudsman

Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården ålägger kommunerna att utse en socialombudsman i kommunen. Till socialombudsmannens uppgifter hör bland annat att

- ge klienterna råd och bistå i frågor som gäller tillämpningen av lagen och ärenden som gäller anmärkningar
- informera om klientens rättigheter
- arbeta för främjandet och tillgodoseendet av klientens rättigheter.

Socialombudsmannen är en opartisk person och arbetar för att trygga klienternas intresse.

Socialombudsmannens uppgift är att ge råd – ombudsmannen fattar inte beslut och beviljar inte förmåner. Socialombudsmannen kan i problemsituationer också verka som förmedlare mellan klienten och socialarbetaren. Inom barnskyddets familjevård är en person i familjevård klient hos den placerande kommunen. Hemkommunen för en person placerad inom annan än barnskyddets familjevård kan även vara placeringsort.

Anmärkning, klagomål och invånarinitiativ

Bestämmelser om klientens eller patientens rätt att framställa anmärkning med anledning av vården eller bemötandet finns i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt i lagen om patientens ställning och rättigheter. Det är viktigt att beakta när bemötandet har riktats mot personen i familjevård och när mot familjevårdaren.

Ändring i ett svar på en anmärkning får inte sökas genom besvär. Framställandet av en anmärkning inverkar inte på rätten att anföra klagomål i sin sak hos de övervakande myndigheterna.

Vem som helst kan anföra klagomål. Rätten att anföra klagomål är således inte begränsad enbart till den klagandes eget ärende. Av klagomålet ska framgå vilken åtgärd, vilket förfarande eller beslut som klaganden anser vara lagstridigt, felaktigt eller otillbörligt. Klagomål kan också framföras om underlåtenhet att handla eller försummelser i uppgifter. Klagomålet kan sålunda avse likaså en faktisk verksamhet som kvaliteten på servicen eller bemötandet av en klient, eller riktas mot förvaltningsbeslut.

Klagomålet kan formuleras fritt, och det är inte bundet till en tidsfrist. Klagomålet kan också lämnas på en blankett som finns att få på regionförvaltningsverket och på regionförvaltningsverkets webbplats. Andra myndigheter som behandlar klagomål är riksdagens justitieombudsman och justitiekanslern. Närmare uppgifter ger regionförvaltningsverkens socialinspektörer och riksdagens justitieombudsmans byrå. (Förvaltningsprocesslag 1996)

Från och med 2015 har regionförvaltningsverket kunnat överföra ett klagomål att behandlas som en anmärkning till den enhet som klagomålet gäller.

Med invånarinitiativ avses en viljeyttring som frivilligt och på eget initiativ görs av en kommuninvånare för att en viss åtgärd ska vidtas. Ett invånarinitiativ ska i behörig ordning tas upp till behandling av den myndighet som har befogenhet att handlägga initiativet. Initiativtagaren ska alltid informeras om de åtgärder som kommer att vidtas eller har vidtagits med anledning av initiativet. (Kommunallag 1995)

Hörande och ändringssökande inom barnskyddets familjevård

Barnets förälder, vårdnadshavare och personer som svarar eller omedelbart före beredningen av ärendet har svarat för barnets vård och fostran ska ges tillfälle att bli hörda innan beslut fattas om omhändertagande, vård utom hemmet eller avslutande av omhändertagande (34 § i förvaltningslagen, 42 § i barnskyddslagen, 2007). De har också rätt att söka ändring i ärenden som gäller

- brådiskande placering och förlängning av den
- omhändertagande och anslutande vård utom hemmet
- ändring av platsen för vård utom hemmet som görs under den tid omhändertagandet eller den brådiskande placeringen varar eller avslutande av omhändertagande (38 och 43 § i barnskyddslagen 2007)

Besvär i ovan nämnda ärenden ska anföras hos förvaltningsdomstolen.

Ett barn som fyllt 12 år eller vårdnadshavaren får söka ändring i barnskyddsärenden som gäller barnet (89 § i barnskyddslagen 2007).

Familjevårdaren kan inte söka ändring i tjänsteinnehavarbeslut som gäller begränsande av kontakter.

Källor och bilagor

Normgivande lagar om uppdragsbaserad familjevård och hur den anordnas

Arbetsavtalslag 55/2001

Barnskyddslag 417/2007

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna

Familjevårdslag 263/2015 (bilaga 1)

Finlands grundlag 731/1999

FN:s konvention om barnens rättigheter

Förordning om klientavgifter inom social- och hälsovården 912/1991

Förvaltningsprocesslag 586/1996

Förvaltningslag 434/2003

Lag om förmyndarverksamhet 442/1999

Lag angående specialomsorger om utvecklingsstörda 519/1977

Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt 8.4.1983/361

Lag om klientavgifter inom social- och hälsovården 734/1992

Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården 812/2000

Lag om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar 459/2015

Lag om privat socialservice 922/2011

Lag om service och stöd på grund av handikapp 380/1987

Lag om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre 980/2012

Lag om ändring av lagen om utkomstskydd för arbetslösa 1138/2017

Mentalvårdslag 1116/1990

Pensionslag för den offentliga sektorn 81/2016

Socialvårdslag 1301/2014

YK:n sijaishuollon ohjeet (suomeksi): <https://www.lskl.fi/julkaisut/ykn-sijaishuollon-ohjeet/>

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning:

<https://www.ykliitto.fi/julkaisut/konvention-om-personer-med-funktionsnedsattning-0>

Litteratur

Araneva M. 2016. Lapsen suojelu - toteuttaminen ja päätöksenteko. Käsikirja lapsen asioista päätävälle. Talentum.

Araneva M. 2018. Lastensuojelu perhehoito. Alma Talent.

Hakalehto S. 2018. Lapsioikeiden perusteet. Alma Talent.

Harrikari T. 2019. Lastensuojelun historia - Tutkielma oikeussäätelystä, kulttuurisista kerrostumista ja hallinnan murroksista. Vastapaino

Heinonen H. 2011. Sadoissa verkoissa sukkulointia – kumppanuudet sijaishuollossa. Lastensuojelun Keskusliitto.

Hänninen S. 2016. Rakasta, kärsi ja uskalla. Ryhdyin sijaisäidiksi. Kirjapaja.

Janhunen T, Pitko T, Säles E. 2016. Työnohjaus sijaisvanhemmuuden tukena. Kan laddas ner på: www.perhehoitoliitto.fi > Perhehoitajalle > Apua ja tukea > Perhehoitolain mukainen tuki > Työnohjaus

- Joensuu A., Sutinen J. 2016. Perheen suojassa. Miten onnistua sijaisperheenä? Books on Demand.
- Lahtinen P. & Männistö L. & Raivio M. 2017. Kohti suomalaista systeemistä lastensuojelun toimintamallia: Keskeisiä periaatteita ja reunaehtoja. THL työpaperi 7/2017. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy
- Lastensuojelun käsikirja. www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja
- Latokangas K. 2020. Mentorointi perhehoidossa. Perhehoitoliitto ry.
- Peltonen R. 2017. Oikeusturvakeinot lastensuojelussa. Lastensuojelun keskusliitto. Verkkojulkaisu.
- Petreljus P. & Eriksson P. (toim.) 2018. Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. THL työpaperi 32/2018. PunaMusta Oy
- Räty T. 2015. Lastensuojelulaki: käytäntö ja soveltaminen. Edita Publishing Oy.
- Saastamoinen K. 2018. Lapsi sijaishuollossa: Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoitustoimenpiteet. Edita Publishing Oy
- Sinkkonen J., Tervonen-Arnkil K. 2016. Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Duodecim.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö, julkaisuja 2013:11
- Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 55/2010.
- Valkonen L. 2014. Sijaisvanhemmat. Perhehoitoliitto ry.

Bilaga 1 Blankett för uppdragsavtal (2019) och familjevårdslag:

<https://www.perhehoitoliitto.fi/files/2166/bilaga1.pdf>

Bilaga 2 Perhehoitolain toimeenpanon tuki (suomeksi): <https://stm.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-00-3875-5>

Bilaga 3

Vilket stöd kan vi som placerare erbjuda en familjevårdare? - checklista

Familjevårdaren och den socialarbetare som ansvarar för stödet kan tillsammans gå igenom listan och utifrån den förhandla och avtala om behovsbaserat stöd.

Familjevårdaren har fått information om kommunens verksamhetspraxis inom familjevården = instruktionen för familjevård

Familjevårdaren har fått förberedande utbildning

Behov av eventuell fortbildning?

Fortbildning för båda makarna ____ dagar/år

Hur kan familjevårdarna påverka den tillgängliga fortutbildningen?

Familjevårdaren/familjevårdarna får/deltar i:

- individuell arbetshandledning
- grupparbetshandledning
- intensivstöd i placeringens inledningsskede
- handledd kamratgruppsverksamhet
- handledd smågruppsverksamhet

Mentor:

- i placeringens begynnelsestadium
- i särskilda situationer

Praktisk hjälp i vardagen

Annat stöd, vilket?

Familjevårdaren är nöjd med det ekonomiska stöd som fås i enlighet med uppdragsavtalet

Familjehemsfamiljens egna barn har möjlighet till stöd

Familjevårdarna håller ledigt

Det går smidigt att ordna familjevårdarnas ledigheter

Familjevårdaren får tidningen Perhehoito

Familjevårdaren med familj deltar i den verksamhet som ordnas av den regionala föreningen, till exempel rekreationsdagar

Familjens unga deltar i Sinut ry:s verksamhet

Faktorer som stärker stödet för familjevård

- när familjevårdarna deltar i fortbildning, arbetshandledning eller stödgruppsverksamhet har personerna i familjevård handledd verksamhet, ersättande vård el. dyl.
- den socialvårdare som utsetts för barnet/den unga håller kontakt eller träffar barnet regelbundet
- familjevårdarens ansvariga arbetstagare håller regelbundet kontakt, är lätt att nå och samarbetet löper smidigt
- klient-/serviceplanen granskas tillräckligt ofta och nödvändiga ändringar och uppdateringar görs i uppdragsavtalet
- vårdtagarens behov, familjevårdarens färdigheter och nödvändigt stöd bedöms gemensamt
- de specialtjänster som vårdtagaren behöver finns att få
- barnets möjlighet att delta i en kamratgrupp för placerade barn
- samarbetet med familjen och de närstående till personen i familjevård fungerar bra
- kontakten mellan barnet/den unga och föräldrarna ges stöd
- en klientplan har utarbetats för barnets/den ungas föräldrar
- barnets/den ungas föräldrar får själva stöd